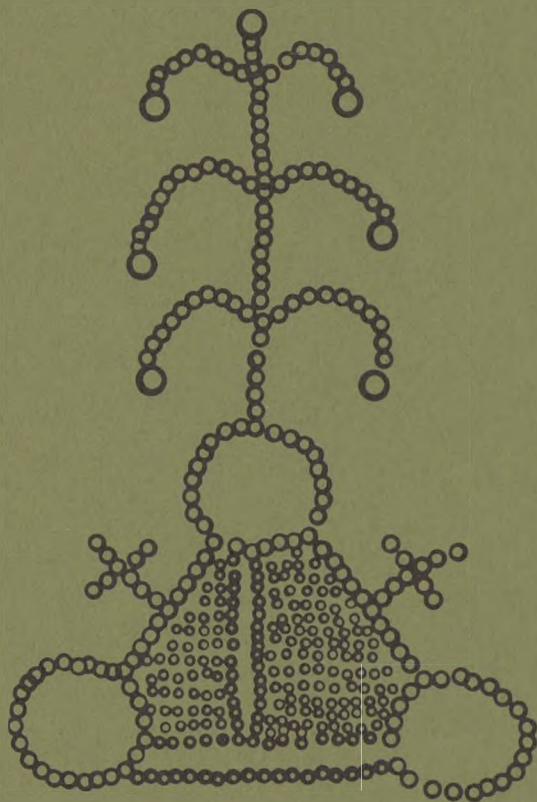

VORE KIRKEGÅRDE

ÅRSSKRIFT 1981

FORENINGEN FOR KIRKEGÅRDSKULTUR

Adresser:

Formand: Povl Götke-Hansen

Søndergade 33, 5450 Otterup

Tlf. 09 - 82 11 37

Sekretær: Kaare Rud Nielsen

Thorasvej 20, 5210 Odense NV.

Tlf. 09 - 16 34 26

Kasserer: Henning Hansen

Kirkevænget 8, 2500 Valby

Tlf. 01 - 16 19 22.

Redaktør: Axel Andersen

Ørnevej 1, 2630 Tåstrup

Tlf. 02 - 99 26 19.

Forlag: Foreningen for Kirkegårds-kulturs

forlag v/civilhørtonom

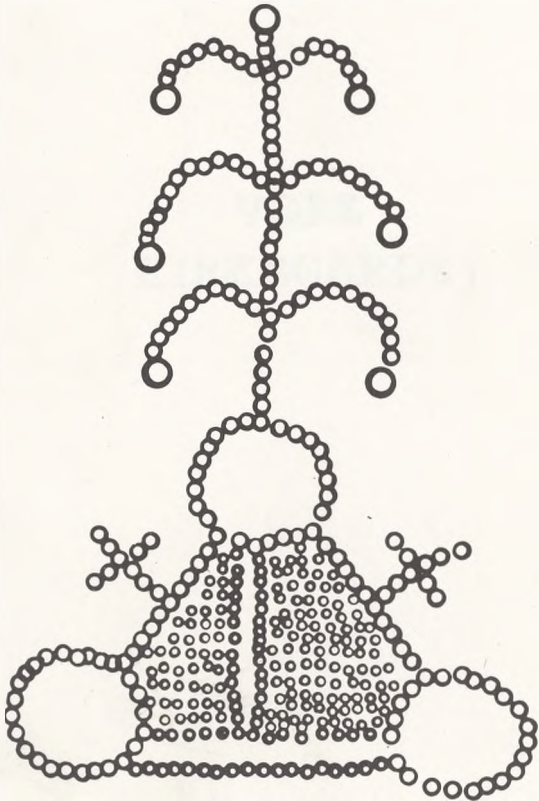
Volmer Rud Nielsen

Skovglimt 8, 8700 Horsens

Tlf. 05 - 62 19 74

127

VORE KIRKEGÅRDE

ÅRSSKRIFT 1981

FORENINGEN FOR KIRKEGÅRDSKULTUR

Redaktionsudvalg:
Povl Götke-Hansen, Kaare Rud Nielsen, Henning Hansen, Axel Andersen
Ekspedition: Kirkevænget 8, 2500 Valby. Giro nr. 801 19 15.
Sats og tryk: Andreas Hansens Bogtryk/Offset ApS, Horsens.

**VORE
KIRKEGÅRDE**

Skulptur på askefællesgraven, Greve kirkegård. Sign. P. Dan. (Foto: Axel Andersen 1982).

Indholdsfortegnelse

Götke-Hansen, Povl, sognepræst:	
<i>Ved Johan Exners død</i>	7
Varming, Hanne og Erik, billedhuggere:	
<i>Fællesgravens skulptur</i>	8
Hvid, Lisbeth Hartvig, landskabsarkitekt:	
<i>Registrering af kirkers og kirkegårdes omgivelser i Odense kommune</i>	13
Bruun, Andreas, landskabsarkitekt:	
<i>Udvidelse af Greve kirkegård</i>	26
Rosendal, Leo, stenhuggermester:	
<i>Stenhuggerlauget og Foreningen for Kirkegårdskultur</i>	37
Nielsen, Kaare Rud, gartnerassistent:	
<i>Årsmøde 1981</i>	38
<i>Bogammeldelser</i>	40
<i>Klip fra aviser</i>	40
Andersen, Axel, overgartner, hortonom:	
<i>Snapshot fra årsmødet 1981</i>	41
<i>Resolutioner</i>	43

Ved Johan Exner's død

Da »Foreningen for kirkegårdskultur« fejrede sit 50 års jubilæum i Århus i 1970 var bestyrelsen enig om, at provst J. Exner, blev udnævnt til æresmedlem.

Dette æresmedlemskab var i høj grad på sin plads, idet provst Exner altid har omfattet vor forening med ildhu og varm interesse og øvet en betydelig arbejdsindsats for den.

Provst Exner var medlem af bestyrelsen fra 1954-1967, og han redigerede bogen »Kirkegården - et kirkeligt anliggende«, udg. 1948, og ligeledes »Den danske kirkegård og dens problemer«, udg. 1961 og udsendt til samtlige menighedsråd i landet.

I sin sidste tid arbejdede han på en ny bog om kirkegården, han havde givet den en foreløbig arbejdstitel »Hvad kirkegården kan fortælle« og havde truffet aftale med adskillige om en artikel til bogen. Han nåede ikke at få den færdig, men jeg er overbevist om, at den ville være blevet interessant.

Hvis man slår provst Exners navn op i Teologisk Stat eller Blå Bog vil man se, at han var medlem af utallige udvalg og bestyrelser og hans interesser spændte vidt; hans store indsigt og evner blev taget i brug, og han lod sig gerne bruge.

Jeg havde den glæde at have hyppig kontakt med provst Exner, ikke mindst i hans sidste år, da han flyttede til Fyn, og jeg tror ikke, jeg siger for meget, når jeg hævder, at blandt alt det meget, han var optaget af stod »Foreningen for kirkegårdskultur« i første række.

Provst Exner var født den 31. marts 1897 i Bukarest og døde den 27. marts 1981 i Odense.

I taknemmelighed for hans indsats for vor forening vil vi ære hans minde.

Povl Götke-Hansen

Fællesgravens skulptur

Af billedhuggerne Hanne og Erik Varming.

Det er i de senere år blevet mere og mere almindeligt at udsmykke fællesgrave med skulptur af danske billedhuggere. Vi har også været brugt i flere tilfælde.

Når det for vort vedkommende har hørt til de mere spændende opgaver at løse, hænger det sammen med kirkens kunstneriske tradition, hvor det billedlige udtryk har været naturligt, lige siden kirkerne blev bygget, og det gør, at man må tage hensyn til og respektere sine forgængere i faget.

Det er en enestående mulighed for menighedsrådene at føre denne tradition videre, ved at drage nutidige billedhuggere ind til at udføre udsmykningerne til fællesgravene. På den måde får man udført spændende skulpturer, centralt placeret, som måske kan være med til at præge den øvrige del af kirkegården og dermed gravstederne, der sjældent er eller har været nogen større æstetisk nydelse.

»Livets træ«.

»Livets træ« er titlen på skulpturen, der står på Skt. Jørgensbjerg kirkegård i Roskilde. Den blev udført i bronze 1974-75 på bestilling af menighedsrådet, efter at det havde set flere forslag, som alle på en eller anden måde beskæftigede sig med livet. Da opgaven skulle løses, var det vigtigt, at den fik en udformning, som gav beskueren noget, han eller hun havde brug for, når de kom til fællesgraven. Skulpturen blev kaldt »Livets træ« en titel, som man ofte møder i salmerne. Det er også en titel, der tiltaler en kunstner, da udformningerne er mange, hvilket også kunsthistorien viser talrige eksempler på.

Under træets krone sidder og står forskellige figurgrupper. Alle er det figurer, der på den ene eller anden måde har forbindelse til Det gamle og Det nye Testamente: Adam og Eva, Den gode hyrde, Den barmhjertige samaritaner; men også figurer illustrerende sorg og angst.

»Knælende pige«.

På Årby kirkegård ved Kalundborg er der i foråret 1981 opstillet en skulptur af en lille knælende pige, udført i bronze. Som billedet viser, behøver den ikke megen forklaring, men er tænkt som et holdepunkt for den, der står ved fællesgraven.

»Livets træ«, Fællesgraven, Skt. Jørgensbjerg kirkegård, Roskilde, af Erik Varming.

»Knælende pige«, Fællesgraven, Arby kirkegård, af Hanne Varming. (Foto: Lotte Brunholt).

»Det lange menneske«.

Foran Mørkhøj kirke står en skulptur, der ikke er placeret som skulptur til en fællesgrav, men er taget med for i al sin enkelthed at vise sin egnethed som kirkegårdsudsmykning.

»Stående dreng«.

På et tidspunkt var en anden skulptur, en ung dreng, tænkt til opstilling foran en nyere kirke, på et åbent stykke plæne, som kunne ses inde fra kirken. Denne dreng er et symbol på livet, et menneske, der er på vej, eller spiren til alt liv. Også denne enkle fremstilling af et menneske, føler vi, havde været velegnet i kirkelig regi.

»Frøet«.

Flere menighedsråd har været interesseret i skulpturer, som er meget enkle, og hvor symbolikken er opstandelsen. De kan også tale til beskueren om kredsløbet i naturen.

Et udkast er et frø, der samtidig har en ydre og indre korsform. Forstået på den måde, at den er et tydeligt kors, men figuren er et frø, som kan aflæses på samme måde, som man synger Grundtvigs salme, Den danske salmebog nr. 137:

Guds rige lignes ved et frø,
det mindste, man kan finde,
nedlagt i muld, ej til at dø,
men død at overvinde,
opvoksende så til et træ,
hvor himlens fugle finder læ
og lyst til sødt at sjunge.

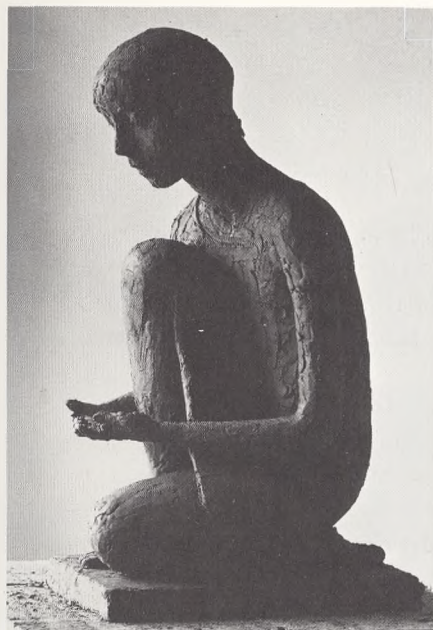
»Knoppen«.

Ikke så langt fra frøet som symbolik, er et andet udkast af en asketræsknop. Når man om foråret ser disse bristende knopper fulde af vækst, et tegn på ukuelighed, kraft og styrke, har det været fristende at beskæftige sig skulpturelt med knoppen. En sådan knop er tænkt udført i rødlig granit og indlagt med sten i andre farver, især grønne nuancer, så det bliver det man kalder en polykrom skulptur.

»Korset«.

Det sidste billede viser en granitskulptur, som oprindeligt ikke er oplevet eller tænkt som en skulptur til et fællesgravsted. Først da den var hugget færdig, viste den sig at stå som et tydeligt tegn: en korsbevægelse, som opleves meget forskelligt fra alle sider.

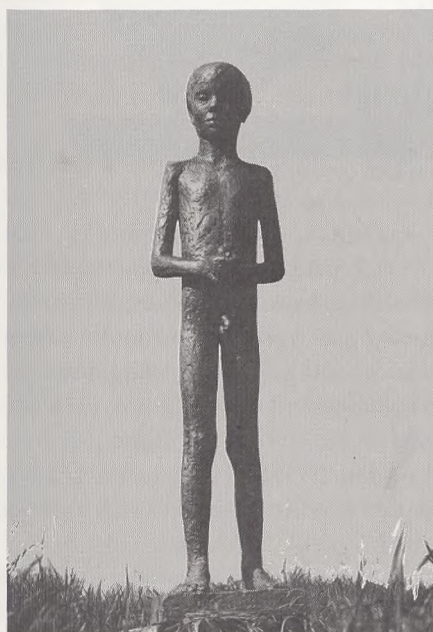
Som ovenstående tydeligt fortæller, er det ikke alle ideer til skulpturel udsmykning af fællesgrave, der er kommet til udførelse. Det er sikkert den situation, der er typisk, at man er tøvende og ikke kaster sig hovedkulds ud i nye eksperimenter,

»Knælende pige« af Hanne Varming.
(Foto: Henning Skov).

»Det lange menneske«, Mørkhøj kirke, af Hanne Varming. (Foto: Erik Parbst).

»Stående dreng« af Hanne Varming.

»Frøet«, udkast til granitskulptur til fællesgrav af Erik Varming.

»Korset«, forslag til granitskulptur til fællesgrav af Erik Varming.

selvom vi som billedkunstnere føler, at her er et område, der i høj grad burde følges op for at føre den kunstneriske tradition videre, sådan som kirken altid har gjort.

Registrering af kirkers og kirkegårdes omgivelser i Odense kommune

af Lisbeth Hartvig Hvid, landskabsarkitekt.

Kirkerne hører til blandt de væsentligste kulturhistoriske elementer i vort landskab. De præger landskabet i kraft af deres antal, deres størrelse og deres ofte monumentale beliggenhed. Det gælder ikke blot de kirker, der ligger i det åbne land, men i mange tilfælde også de kirker, der findes i landsbyer og købsteder.

Tidligere lå kirkerne - og en del ligger stadig - omgivet af et næsten uspoleret landskab eller en harmonisk bebyggelse og bevoksning.

Vor tids voldsomme udvikling har imidlertid ofte påvirket kirkeomgivelserne: Landskabet er præget af nye vejanlæg, højspændingsmaster, siloer, værdifulde træer er fældet o.s.v.

Landsbyens oprindeligt klart afgrænsede form er udvisket, og værdifulde indkik til kirkerne fra veje og stier er hindret eller forringet.

Kirkeomgivelsesfredninger.

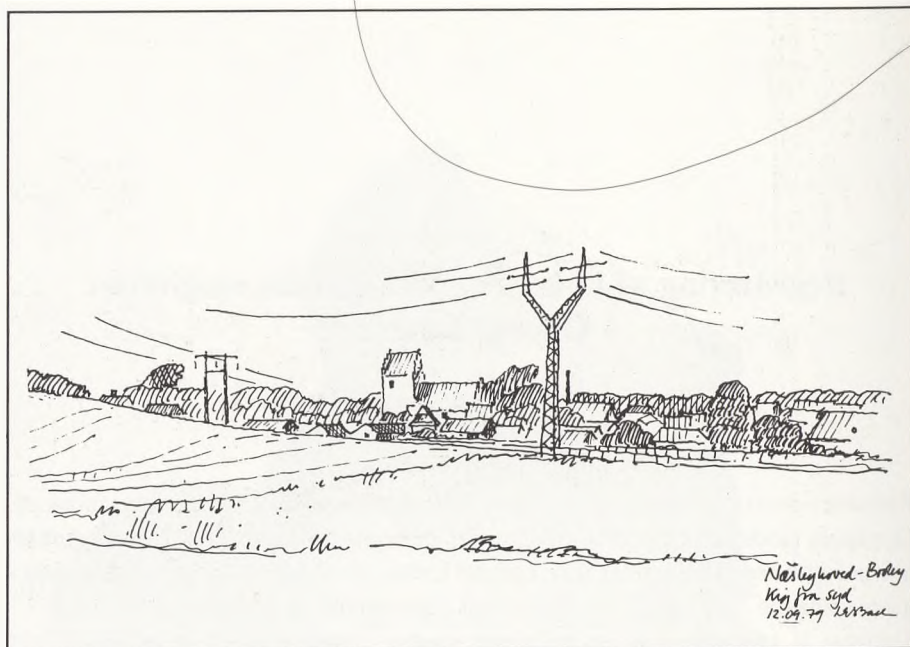
Allerede i 1940'erne gjorde provst Exner kirkeministeriet opmærksom på, at en sikring af kirkeomgivelserne var påkrævet. I begyndelsen af 1950'erne foretog han en række rejser rundt til landets kirker.

Ved frivillige overenskomster med lodsejerne fik han dele af kirkeomgivelserne fredet. - De såkaldte »kirkeomgivelsesfredninger«, d.v.s. større arealfredninger, især bræmmefredninger, bybilledfredninger samt udsigtsfredninger.

Efter 1969 er tinglyst enkelte fredninger af kirkers omgivelser efter naturfredningsloven. Det drejer sig specielt om kirkeomgivelser, der indgår som en del af store landskabsfredninger. Disse fredninger er ikke længere tilstrækkelige. Det er ikke nok at frede æstetiske værdier i kirkernes umiddelbare nærhed.

Initiativ til analyse af kirkers omgivelser.

Det var derfor en nærliggende opgave for Danske Arkitekters Landsforbund, da det i 1975 - Det europæiske Bygningsfredningsår - ønskede at markere arkitektfagets interesse i at bevare værdifulde ældre bebyggelser.

Næsbyhoved-Broby kirke set fra landskabet. Tegn.: Lars Erik Steensen Bach.

I samarbejde med fredningsstyrelsen og Nationalmuseet tog foreningen initiativ til en landsomfattende analyse af den aktuelle tilstand i kirkernes omgivelser, både i landsbyerne og i det åbne land. I den forbindelse blev udarbejdet to pilotprojekter, der skulle virke som vejledning for senere registrering af kirkers omgivelser. Registreringerne skulle baseres på kulturgeografiske og historiske undersøgelser, beskrive bebyggelses- og beplantningsforhold ved kirkerne samt redegøre for eventuelle uheldige konsekvenser af foreliggende planer for ændring af veje, ny bebyggelse o.s.v.

I november 1977 udsendte kirkeministeriet og fredningsstyrelsen publikationen »Kirkers omgivelser, en vejviser for menighedsråd i lovgivning og myndigheder m.v.«. Samtidig opfordredes kirkelige og kommunale myndigheder til at lægge vægt på en sikring af kirkernes omgivelser. Som grundlag for en sikring anbefaledes en registrering som foreslået af Danske Arkitekters Landsforbund. Registreringen skulle danne grundlag for en planlægning, der tager hensyn til miljømæssige og kulturhistoriske værdier ved vore kirker, såvel i det åbne land som i lokalsamfundene.

Registreringen i Odense kommune.

I maj 1978 undersøgte Odense kommunes planlægningsafdeling mulighederne for at igangsætte en registrering af omgivelserne ved kommunens 33 kirker. Fyns

Fraugde. Udsigt fra kirkegården. Husene er omfattet af »kirkeomgivelsesfredninger«.

Stiftsøvrighed, Hjallese og Skt. Knuds provsti samt fredningsplanudvalget viste sig meget velvillige over for projektet.

Planlægningsafdelingen søgte derefter tilskud til beskæftigelsesfremmende foranstaltninger både af undervisningsministeriets og kommunens midler. Det var hensigten at få arbejdet udført som et rent beskæftigelsesprojekt. Det lykkedes imidlertid ikke, da der ikke fandtes langtidsledige arkitekter eller landskabsarkitekter på Fyn.

Først i sommeren 1979 kom projektet i gang, da arkitekt Lars Erik Steensen-Bach og denne artikels forfatter flyttede til Fyn. Endvidere ansattes to langtidsledige tekniske assistenter. Projektet blev finansieret af Odense kommune med et tilskud på 100.000 kr. fra menighedsrådene i Hjallese og Skt. Knuds provsti.

Arbejdet blev begrænset til at omfatte kommunens 22 landsbykirker. Der var således i gennemsnit ca. 1 uge til hver registrering.

Arbejdsgruppen fik frie hænder til at tilrettelægge projektets forløb, såvel omfang af registreringer, beskrivelser, korttegning, frihåndstegning, fotografering, indhentning af planlægningsmateriale og fredningsoplysninger, layout m.m.

Som grundlag for arbejdet havde vi arkitektforeningens to pilotprojekter udarbejdet på vidt forskellig måde.

På grund af tidspresset og for at få en ensartet beskrivelse og vurdering af de 22 kirkers omgivelser måtte vi hurtigt fastlægge og begrænse omfanget af arbejdet. Vi udarbejdede derfor følgende disposition, der blev fulgt for hver enkelt registrering:

1. Landskabsforhold.

Hver registrering indledes med en beskrivelse af landskabet, da det ofte udgør en meget væsentlig del af en landsbykirkes omgivelser. Landskabet har haft betydning for landsbyens placering og form. Registreringen omfatter således terrænform, bevoksning, bebyggelsesmønster m.m. Forhold, der har betydning for oplevelsen af kirken i landskabet.

2. Historie.

Landsbyens udvikling er anskueliggjort ved at sammenholde et kort fra 1865 og et kort fra 1976. Den tidligere klart afgrænsede landsbyform fremtræder i dag ofte udvisket, hvilket skyldes senere opført bebyggelse og anlæg af nye veje. Kendskab til landsbytypen - vejklungeby, slynget vejby, vejforteby o.s.v. - kan være værdifuld i den fremtidige planlægning. Endvidere er de vigtigste begivenheder i landsbyens historie nævnt.

3. Planlægning, by- og landzoneforhold.

Kirkeomgivelsernes beliggenhed i by- og/eller landzone er vist på kortbilag. Det samme gælder planlagte veje, vejomlægninger, ny bebyggelse, elmaster m.v. By- og landzonenloven har især betydning for den del af kirkeomgivelserne, der ligger i landzone, idet området herved til en vis grad er sikret mod større ændringer i landskab og bebyggelse.

Dette gælder dog ikke opførelse af bygninger i tilknytning til eksisterende landbrugs- eller skovbrugsejendomme. Således kan f.eks. større landbrugshaller (incl. ridehaller) og siloer opføres i nærheden af kirker eller kirkegårde, uden at amtet ansøges om tilladelse.

En egentlig styring af kirkens omgivelser kan ske ved udarbejdelse af lokalplaner. Det gælder dog også her en række undtagelser for landzonearealer udlagt til jordbrugsformål, således at bevarende lokalplaner i praksis stort set kun har virkning for byzoneområder.

4. Eksisterende fredninger og beskyttelseslinier.

Fredede arealer er markeret på bebyggelsesregistreringskortet og/eller på landskabskortet. Den gælder både de såkaldte »kirkeomgivelsesfredninger« og fredninger ifølge naturfredningsloven. Endvidere er medtaget naturfredningslovens bestemmelser om bygge- og beskyttelseslinier langs veje, åer, omkring søer, skove m.m.

Da der skal gives tilladelse eller dispensation fra fredningsmyndighederne før igangsættelse af eventuel påtænkte anlægsarbejder inden for disse områder, kan det undertiden medvirke til at sikre kirkeomgivelserne.

Fraugde kirke set fra landskabet.

Bellinge. Kobberstik fra 1865.

Bellinge. 1976.

Stenløse. Kirke i skilteskov.

5. *Kirkens nære omgivelser.*

Bebyggelsen og bevoksningen i kirkernes nære omgivelser er registreret og vurderet i forhold til kirken og landsbyen.

Den del af bebyggelsen, der afspejler traditionel ældre dansk byggeskik er højest vurderet. Det skyldes, at den som regel er tilpasset omgivelserne med hensyn til proportioner, materialer, beliggenhed m.m.

Den yngre bebyggelse og gennemgribende moderniseringer virker derimod ofte fremmedartede i landsbyen.

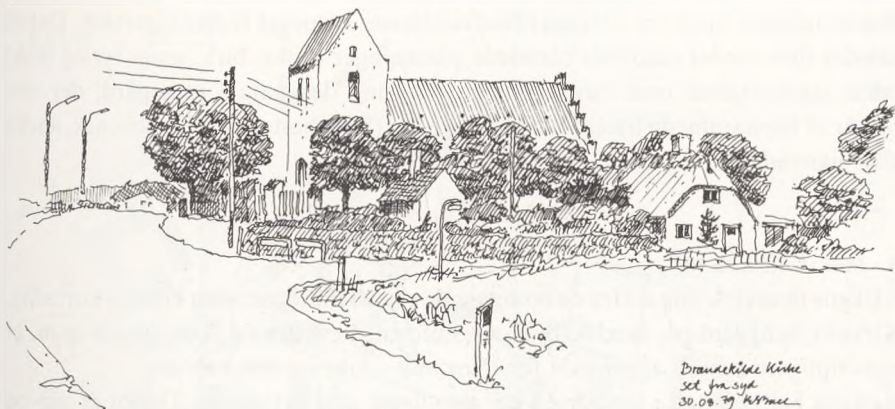
Bevoksningen er registreret på tilsvarende måde. Kun den mest markante bevoksning er medtaget, d.v.s. store træer, aléer, hække m.m. I nye boligområder er dog medtaget en del bevoksning. Herved ses det fremmedartede plantevalg, der sjældent er tilpasset den ældre bevoksning.

Der er lagt vægt på træarternes naturlige forekomst i landsbyen og på kirkegården. D.v.s. at gamle danske træarter som lind, ask, hestekastanie, elm, eg, bøg og ahorn ofte er anført som særlig betydningsfulde.

I forbindelse med registreringen af bebyggelsen og bevoksningen er landsbyens gadebilleder og områdets karakter beskrevet.

Specielt omtales kirken og kirkegården med eventuel udvidelse og offentlige arealer i tilknytning til kirken.

Landsbykirkegården i Odense kommune er af meget forskellig størrelse og udformning. Enkelte kirkegårde har den oprindelige ringform omkring kirken. En del

Brændekilde kirke
 set fra syd
 30.08.79 H. Steensen

Brændekilde. Kirken ligger i udkanten af landsbyen. (Tegning: Lars Erik Steensen Bach).

kirkegårde er udvidet ved at beholde den eksisterende bevoksning og evt. stengærde omkring den gamle kirkegård med en gennemgang til en nyanlagt kirkegårdsudvidelse ved siden af. Herved har man bevaret de grønne rammer omkring kirken på en meget smuk måde. Det kan være en række høje træer, et syrenhegn eller lignende, der giver denne rumvirkning.

Stemningen på flere kirkegårde er dog blevet stærkt forringet, idet bevoksningen mellem den nye og gamle kirkegård er fjernet. Resultater er blevet store forblæste kirkegårde omkring små landsbykirker.

Fraugde kirke
 02.08.79 H. Steensen

Fraugde kirke. Kirken er omgivet af bebyggelse. (Tegning: Lars Erik Steensen Bach).

Beplantningen omkring kirkegårdsudvidelserne er meget forskelligartet. Der er således flere steder etableret blandede plantninger (f.eks. birk, gran, fyr og lærk) uden samhörighed med bevoksningen omkring den gamle kirkegård, der ofte består af højstammede træer af en eller få arter (lind, hestekastanie, elm, ask, ahorn eller lignende).

6. *Indkik til kirken.*

Kirkens fjernvirkning set fra de omliggende veje er indtegnet som kiler på kortbilag. Kirkens beliggenhed, landskabets terrænform, bevoksning, bebyggelse m.m. er som tidligere omtalt afgørende for hvor vidt omkring den kan ses.

Kirkens beliggenhed i landsbyen har dog ligeså stor betydning. Derfor er ind- og udkikforholdene i landsbyen ligeledes registreret. Indkikskilerne fra landskabet

Lumby kirkegård.

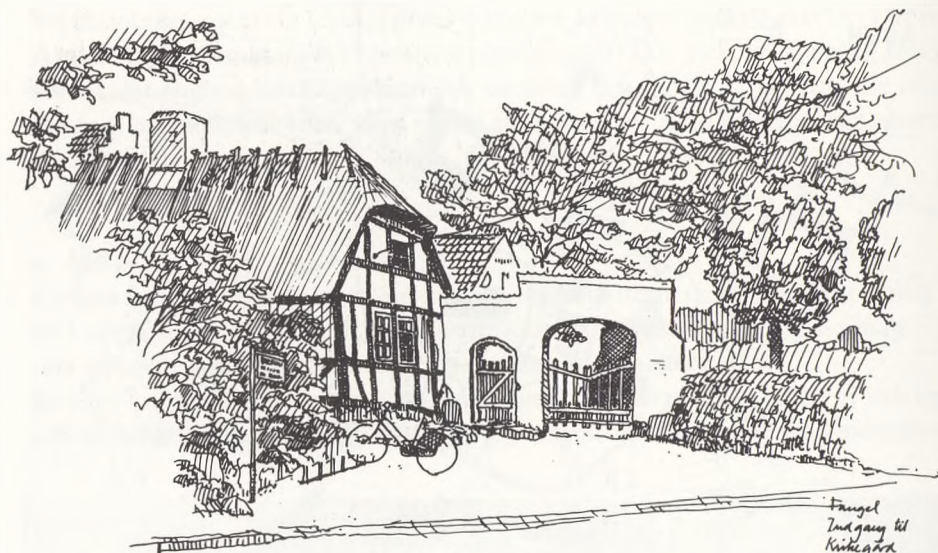
Bebyggelsesregistrering. Åsum.

- * Særlig betydningsfuld bygning.
 - Betydningsfuld bygning.
- Neutral bygning.
 - Uheldig bygning.

Registrering af bevoksning. Åsum.

- Særlig betydningsfuld bevoksning.
- Eksisterende bevoksning.

Kirkegårdsportal og graverens hus ved Fangel kirkegård. (Tegning: Lars Erik Steensen Bach).

og landsbyen viser, hvor der skal tages særlige hensyn til kirken i den fremtidige planlægning.

7. Visuel værdi - problemformulering.

Hver beskrivelse af en kirkes omgivelser afsluttes med en problemformulering, der f.eks. opstiller nogle konkrete forslag til bevaring og vedligeholdelse af bebyggelse og bevoksning, rydning af eksisterende eller etablering af ny beplantning, eller forslag til friholdelse af indkvikskiler for at bevare kirkebygningens funktion som landemærke i landsbyen eller i landskabet.

Registreringens anvendelsesmuligheder.

Undervejs gjorde vi os naturligvis nogle tanker om, hvad »Landsbykirkers omgivelser«, som registranten kaldtes, kunne bruges til.

Kommune- og lokalplaner.

Det stod klart, at en af vore vigtigste opgaver var at udarbejde en registrant, der kunne danne grundlag for kommunens fremtidige kommune- og lokalplanarbejde for områder i kirkernes nærhed. Specielt er lokalplanerne vigtige i bestræbelserne på at bevare eller genskabe harmoniske omgivelser omkring kirkerne. Bevarende lokalplaner kan således blive et vigtigt supplement til de eksisterende fredninger. Ved Bellinge kirke har Odense kommune således udarbejdet den første lokalplan med registranten som grundlag. Det sker i forbindelse med planen om opførelse af ny konfirmandskole og kirkekontor øst for kirken og et nyt boligområde vest for

Sanderum kirke. Træerne mellem den gamle kirkegård og kirkegårdsudvidelsen er bevaret.

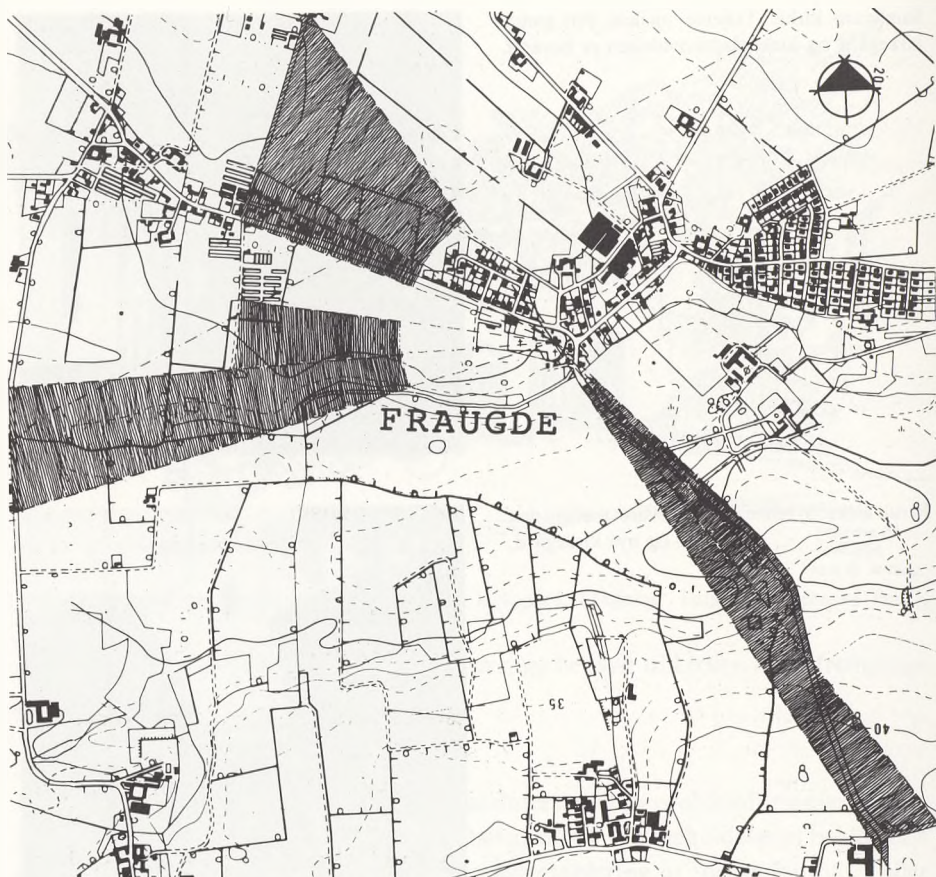

Pårup kirke. Syrenhegnet er bevaret mellem den gamle og nye kirkegård.

Allerup. Nyopført toilet- og redskabsbygning er tilpasset kirken med hensyn til proportioner og materialevalg.

Indkikskiler fra landskabet til Fraugde kirke.

kirken. Sidstnævnte ligger i en vigtig indkikskile til kirken, men udstykningen og inddragelsen i byzone er sket for flere år tilbage. Lokalplanen stiller ligesom registranten ret stramme krav til husenes udformning og materialer samt til plantningen omkring den fremtidige bebyggelse.

Ved Næsbyhoved Broby kirke medvirkede registranten til, at der ikke blev etableret en busvendeplads lige over for kirken på områdets eneste friareal. Der kunne nævnes flere eksempler.

Fredninger.

Registranten kan endvidere danne grundlag for eventuelle fredninger i en kirkes nærhed, idet den visuelt mest værdifulde bebyggelse og bevoksning er markeret og beskrevet.

Zonelovstilladelser.

Ved behandling af ansøgninger om zonelovstilladelser kan man ved hjælp af

registranten se, hvilke specielle hensyn der bør tages til kirken og det omgivende landskab. Her tænkes specielt på kirkens funktion som landemærke i landskabet.

Vejledning for menighedsråd.

Registranten er udformet således, at den kan fungere som en vejledning for menighedsrådene ved bevaring og forbedring af en kirkes omgivelser.

Dette gælder specielt de offentlige arealer omkring kirken (f.eks. kirkegård og parkeringsplads).

Endvidere kan registranten anvendes ved eventuelle nyanlæg i en kirkes nærhed.

Beboerne i landsbyen.

Registranten forventes endelig at kunne være retningsgivende for beboerne i landsbyen i bestræbelsen på at bevare eller forbedre forholdene omkring kirkerne. Her tænkes specielt på bevaringen af bebyggelsens og bevoksningens karakter.

Odense kommune har haft gode erfaringer med tidligere landsbyundersøgelser, idet det har vist sig, at de har en ikke ringe pædagogisk effekt over for ejerne af de ejendomme, der var omfattet af registranten.

Og det er vel egentlig registrantens vigtigste opgave at udbrede en forståelse for, hvilke værdier, der skal benyttes, og hvilke hensyn der skal tages for at bevare harmoniske omgivelser omkring vore landsbykirker.

Det her omtalte registreringsarbejde har resulteret i bogen »Landsbykirkers omgivelser, registrering ved 22 kirker i Odense kommune«.

Enkelte andre steder i landet er udarbejdet tilsvarende registreringer, bl.a. i Ringkøbing og Viborg amter.

Fredningsstyrelsen har endvidere en registrering af omgivelserne ved Ballum kirke under udarbejdelse. Det er hensigten, at den skulle være retningsgivende for senere registreringer, idet der naturligvis er mange måder at gribe et sådant arbejde an på. Målet må være at få gennemført en landsomfattende registrering af omgivelserne ved vore kirker.

Udvidelse af Greve kirkegård

af Andreas Bruun, landskabsarkitekt.

Som et eksempel på en udviklingskommunes behov for kirkegårdsareal, gennemgår forfatteren kirkegårdens nuværende kapacitet og beregner behovet for de næste 20 år. Det afslører i tal tidspunktet for mangel på gravsteder og størrelsen af det til udvidelse nødvendige areal.

Artiklen slutter med beskrivelse af det projekt, der derefter blev udarbejdet.

Kirkegården 1980.

Greve kirkegård er en traditionel landsbykirkegård med oprindelig kun kistegravpladser. 1977 blev en ny afdeling for urner taget i brug. Det samlede areal, incl. bygninger, veje og pladser er på ca. 7.800 m².

Der er 880 kistegravpladser, som fordeler sig med 90% dobbelt-gravsteder (familie), 5% med 3 pladser og kun 5% med 1 plads. Desuden findes 64 gravpladser uden for omløb, nemlig 11 gamle præstegrave, 14 pladser for Gjedesdal og lapidarium og 39 pladser, som afventer regulering.

I de efterfølgende vurderinger regnes der generelt med en kapacitet på $(880 \div 64) \cdot 2 = 408$ dobbelt-kistegravsteder.

For almindelige urner er der indrettet 36 urnegravsteder (familie) som hver kan rumme 6 nedsættelser. Teoretisk kan disse rumme 216 urner, og hvis 2-lags nedsættelse tages i anvendelse ialt 432 urner. Denne rummelighed har ingen interesse i beregningerne, idet selve inddelingen i de 36 gravsteder sætter grænsen for kapaciteten. På arealerne bag den cirkulære hæk er der mulighed for at udlægge nye urnegravpladser - som »kendte« med navnesten. Hvis denne mulighed tages i anvendelse, skulle pladserne udlægges i græs uden afgrænsninger og med servitutbestemt gravstensplade. Rummelighed ca. 140 m², eller 280 almindelige urnegravpladser. En eventuel opdeling i familiegravsteder skal ikke markeres i marken, men medfører, at der i det følgende kan regnes med en udvidelse på 140 dobbelturnegravsteder.

Fællesurnegravpladser er protokolleret med ialt 290 felter á 0,5 m², hvilket giver en kapacitet på 580 pladser ved nedsættelse i 2 lag. Mellem disse pladser og ringen af urnegravsteder er der oplagte muligheder for udvidelse af fællesurnegraven til ca. det dobbelte, d.v.s. med ialt yderligere 600 fællesurnegravpladser.

Greve kirkegård,
gravstedskort 1977.

Fredningstiderne blev i 1975 forlænget for kister og urner med 50%, så i dag gælder 30 år for kistebegravelser og 15 år for almindelige urner, mens fællesurnebegravelserne er 10 år.

Ledig kapacitet pr. 1. juli 1980 blev registreret ved gennemgang af kirkegårdsprotokollen den 12.6. 1980: 46 kistegravpladser, fordelt på 23 dobbelt-kistegravsteder og 11 enkelt-gravsteder. I 1988 vil 6 af enkelt-gravpladserne blive frigjort som dobbelt-gravsteder. Frekvensen af begravelser i dobbeltgravsteder er ca. 20 gange større end i enkeltgravpladser. I den ledige kapacitet er medregnet nyoprettede numre (763-67).

Der er nedsat ialt 13 urner i det nye afsnit for almindelige urner, og der er bundet 12 af de 36 gravsteder, hvilket giver en rest på 24 urnegravsteder. I fællesgraven er nedsat ialt 51 urner, hvilket giver en rest på 529 fællesurnegravpladser. Dertil kommer de tidligere skitserede udvidelsesmuligheder indenfor den eksisterende afdeling for urner.

Befolkningsunderlaget er Greve og Mosede områderne, der idag tæller ca. 12.000 indbyggere, men som i år 2000 forventes at være vokset til ca. 15.000.

Der blev i 1979 foretaget ialt 49 begravelser, men i år 2000 forventes tallet at stige til 118 begravelser. Den uforholdsmæssigt kraftige vækst i antal begravelser skyldes først og fremmest den særlige alderssammensætning i Greve kommune (unge tilflyttere). Begravelsesernes antal i 1975-79 fremgår af tabellen:

Art	1975+1976		1977		1978		1979		Ialt	
	stk.	%	stk.	%	stk.	%	stk.	%	stk.	%
Kistebegravelser	23	51	17	41	16	37	17	35	73	41
Urnere i gravsted	22	49	16	39	15	35	11	22	64	36
Urnere i fællesgrav			8	20	12	28	21	43	41	23
Ialt pr. år	45	100	41	100	43	100	49	100	178	100

Fordelingsudviklingen viser den almindeligt kendte tendens med flere urnebegravelser. Også for urner ser man den generelle tendens med flere nedsættelser i fællesgrav.

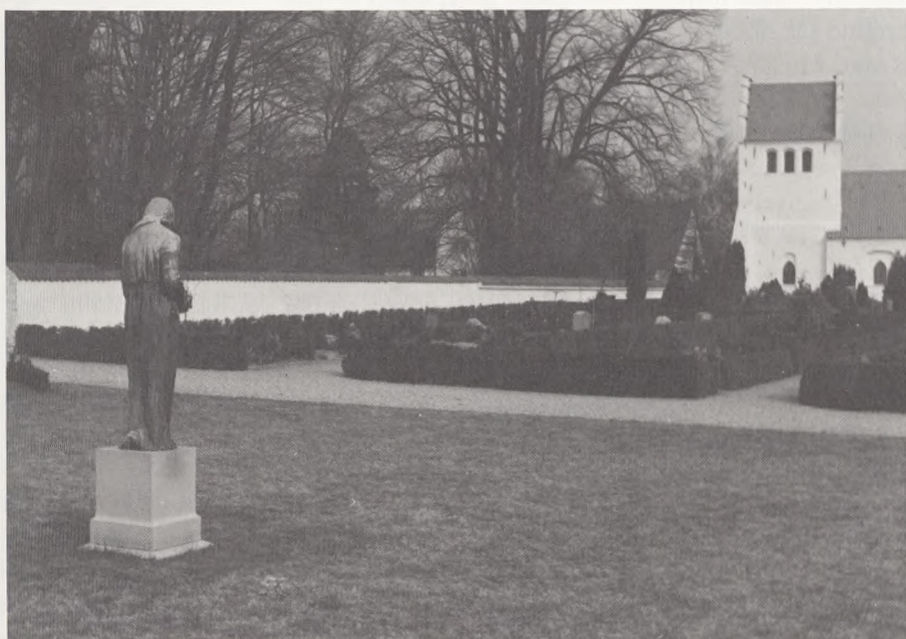
Fordelingen af begravelserne i eksisterende gravsteder og i nye gravsteder ser i resumé således ud:

	1975+1976		1977		1978		1979		Ialt	
	stk.	%	stk.	%	stk.	%	stk.	%	stk.	%
Eksist. gravsteder	22/2	49	19	46	14	33	13	27	68	38
Nye gravsteder	23/2	51	22	54	29	67	36	73	110	62

Begravelser på eksisterende gravsteder er udtryk for den eksisterende kirkegårds kapacitet med hensyn til frigivelse af gravpladser til genanvendelse. Med tidshori-

Greve kirkegård, ældre del med kirken, set mod nord. (Foto: Axel Andersen 1982).

Greve kirkegård, yngre del og urnegravsteder, i baggrunden præstegårdshaven. (Foto: Axel Andersen 1982).

sonten år 2000 vil den eksisterende kapacitet ikke stige (frednings- og afviklings-tider for den nødvendige udvidelse ligger på den anden side år 2000).

Gennem de sidste fem år har det gennemsnitlige antal begravelser på eksisterende gravsteder været $68:5 = 14$ om året. Dette tal forudsættes at være konstant indtil år 2000, og kan således forlods trækkes ud af det årlige antal begravelser, når det fremtidige arealbehov skal beregnes.

Afviklingstiden kan beregnes som resultat af kirkegårdens beslaglagte gravpladser divideret med det årlige antal frigivne pladser. Ved denne beregningsmåde skal man udelukke fællesurnegravpladser, som har en konstant afviklingstid på 10 år, som er lig med fredningstiden.

Efter disse antagelser kan afviklingstiden for kistebegravelser i Greve beregnes til $(816:57):14 = 54$ år.

En mere generel beregningsmåde for kirkegårde, hovedsageligt inddelt i dobbelt gravsteder, er at udgå fra fredningstiden. Dertil lægges 10 år som det skønmæssige åremål mellem ibrugtagelse af 1. og 2. gravplads. Dertil lægges 50% af fredningstiden, hvilken størrelse beror på erfaringstal. Herefter kan beregnes afviklingstiderne som følger:

Kistebegravelser: $30 + 10 + 30/2 = 55$ år.

Alm. urnebegravelser: $15 + 10 + 15/2 = 33$ år.

Fællesurnebegravelser: $= 10$ år.

Beregning af antal frigivne gravpladser om året ved fuld udnyttelse af eksisterende kapacitet - efter formlen: beslaglagte gravpladser divideret med den antagne afviklingstid (55, 33 og 10 år):

Kister: $816:55 =$	15 pladser	10%
Alm. urner: $(36 \times 2 \text{ (obs)} + 280):33 =$	11 pladser	8%
Fællesurner: $1180:10 =$	118 pladser	82%
Ialt	144 pladser	100%

Disse frigivelser viser kirkegårdens totale kapacitet med bundne fordelinger. Udover den teoretiske interesse viser beregningen, at der er behov for udvidelse af kiste- og alm. urnebegravelser, og at der i eksisterende fællesurnegrav er plads nok til efter år 2000. De her beregnede årlige frigivelser har - bortset fra kister - først gyldighed 33 år h.h.v. 10 år efter 1977, hvor afdelingen for urner blev indviet.

Efter opsamling af erfaringstal - sidst ved foredrag i Holbæk d. 6. juni 1980 ved statistiker Fl. Abildgaard - bør antallet af kistebegravelser ved år 2000 ikke sættes lavere end 20%. De resterende pladser kan efter den eksisterende fordeling, forventes at udvikle sig jævnt til en fordeling på 25% og 55%.

	Kistebegravelser	Urner i gravsted	Urner i fællesgrav
Eksisterende fordeling 1979	35%	22%	43%
Forventet fordeling 1990	28%	23%	49%
Forventet fordeling 2000	20%	25%	55%

Beskrivelse af den valgte beregningsmåde, der som grundlag har anvendt:

- Kommunens prognose af okt. 1979 over antal begravelser,
- det gennem de sidste fem år registrerede antal frigelser pr. år (14),
- den registrerede ledige kapacitet pr. 1. juli 1980 + de beskrevne udvidelsesmuligheder på eksisterende urneafdeling,
- de registrerede og forventede fordelingstal, som beskrevet ovenfor.

For at forklare beregningsformen beskrives beregningen af situationen i år 1990 nærmere:

Der forventes ialt 87 begravelser, der forventes at fordele sig på 28% kistebegravelse = 24 stk., 23% alm. urnebegravelse = 20 stk. og 49% fællesurnebegravelse = 43 stk.

Heraf går 7 kister og 7 alm. urner i eksisterende gravsteder, hvorefter der tilgår 17 kister og 13 urner, der skal skaffes ny plads til i dobbeltgravsteder, idet ledig kapacitet på eksisterende kirkegård i år 1990 er opbrugt.

Fælles urner har rigelig plads i eksisterende gravplads.

Endelig beregning:

Forventet antal	1980				1990				2000			
	gravsteder				gravsteder				gravsteder			
	%	ialt	eks.	nye	%	ialt	eks.	nye	%	ialt	eks.	nye
Begravelse		49				87				118		
heraf kistebegravelse	35	17	7	7	28	24	7	17	20	24	7	24
heraf alm. urner	22	11	7	4	23	20	7	13	25	29	7	29
heraf fællesurner	43	21			49	43			55	65		

Gennemsnitlig årlig tilgang:

af kister $((10+17):2)+(17):2 = 15$ stk.

af alm. urner $((4+13):2)+(13+22):2 = 13$ stk.

Opgørelse over behovet for nye gravsteder i år 2000 - udenfor eksisterende kirkegård = den nødvendige udvidelse:

Kistebegravelse giver en samlet tilgang på $15 \times 20 = 300$ begravelse, hvoraf de $(23+7) = 30$ vil kunne rummes indenfor den ledige kapacitet. Rest, 270 kistegravpladser, hvoraf de 100, som tilgår i de første 10 år (åremålet mellem 1. og 2. nedsættelse) skal anlægges som dobbeltgravsteder á $6,8 \text{ m}^2$ ialt 680 m^2 , mens de 170 som tilgår i de efterfølgende 10 år skønmæssigt skal anlægges med 50% på dobbeltgravsteder $85 \text{ á } 6,8 \text{ m}^2 = 578 \text{ m}^2$ og 50% på enkeltgravsteder á $3,4 \text{ m}^2 = 289 \text{ m}^2$. Samlet nettoareal for kister 1550 m^2 .

Alm. urnebegravelse giver en samlet tilgang på $13 \times 20 = 260$ begravelse, hvoraf de 24 vil kunne rummes indenfor den ledige kapacitet. Rest, 235 alm. urnegravpladser, hvoraf de 61 tilgår i de første 10 år og resten (175) mellem 1990 og år 2000. For at være på den sikre side skal alle pladser regnes som dobbeltgravsteder á 1 m^2 . Samlet nettoarealbehov for alm. urner 236 m^2 . Udnyttes den tidligere skitserede mulighed

for nye pladser på eksisterende urneafdeling, vil behovet reduceres med 140 m² til ialt kun 96 m².

For at kunne dække behovet til og med år 2000 skal den eksisterende kirkegård udvides med 1550 m² areal for kistebegravelser og 236 (96) m² areal for alm. urnebegravelser. Ialt 1790 m² netto-begravelsesareal.

Med udnyttelsesgraden 30% giver dette et samlet behov for tillægsareal på ca. 6.000 m² brutto.

Behovet for nye kistegravpladser er akut i år 1982 og for nye urnegravpladser er akut i år 1984.

Efter de i dag kendte forudsætninger og prognoser vil arealbehovet fortsat vokse efter år 2000.

Greve kommune anslår i arealberegningen fra oktober 1979, hvor der opereres med en udnyttelsesgrad på 35%, at det samlede nettoarealbehov kan sættes til 3.700 m², hvilket kræver et samlet tillægsareal på 10.570 m² brutto regnet fra år 1979.

Beskrivelse af projektforslag.

Forudsætninger og introduktion.

Projektforslaget er udarbejdet på grundlag af det vedtagne dispositionsforslag, og arealberegningen af juni 1980.

Dispositionsforslaget viste landskabelige afgrænsninger af det godt 1 ha. store areal, som skal inddrages for at dække behovet i en overskuelig fremtid, jvf. arealberegningen.

Projektforslaget følger dispositionsforslagets afgrænsninger og sammenbygning med præstegårdshaven, den eks. kirkegård og plejehjemmet Hedebos hegnsplantninger. Den indre opbygning af kirkegården er derimod nu bearbejdet væsentligt i forhold til dispositionsforslagets skematiske angivelser.

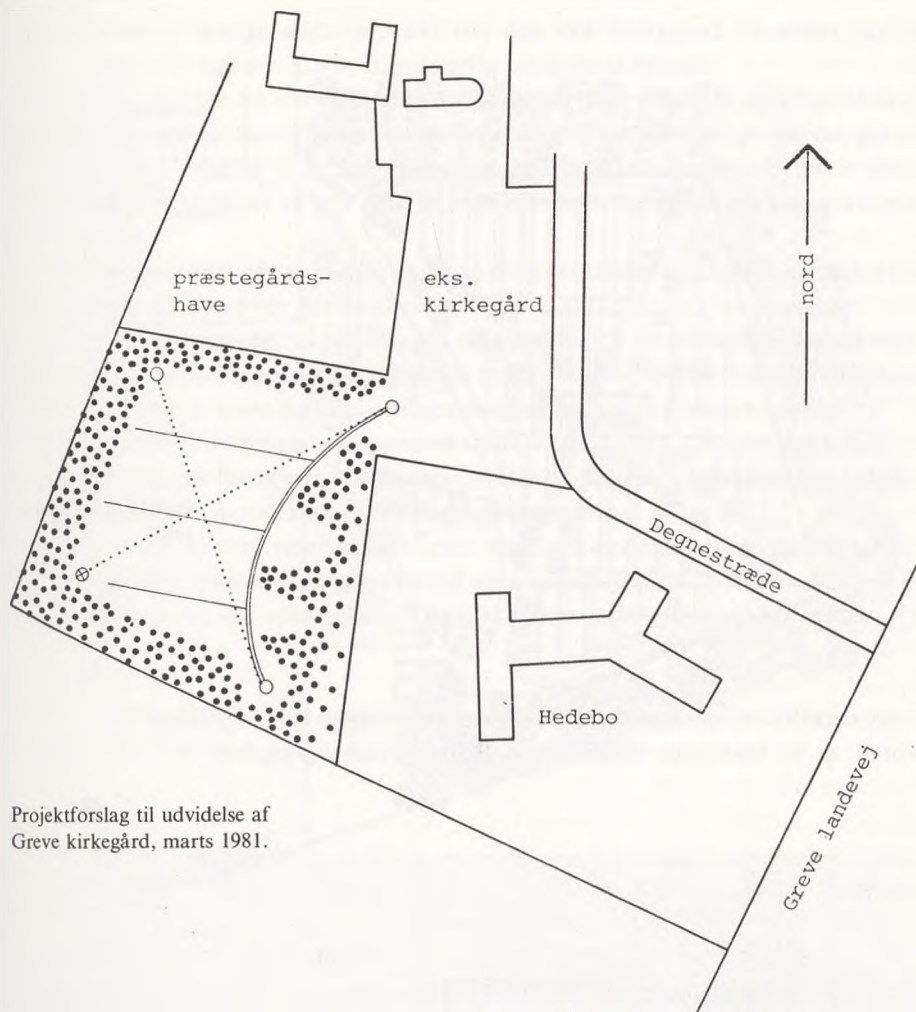
Denne bearbejdning er sket efter nærmere studier og skitseringer, og efter arealberegningens mere præcise fordelingstal for de forskellige begravelsesformer.

Arealet og eksisterende forhold.

Arealet til udvidelsen er ca. 10.500 m² stort. Det ligger umiddelbart syd-vest for den eks. kirkegård med præstegårdshaven og Hedebos nordlige og østlige naboer. Mod vest afgrænses arealet af en linie i forlængelse af præstegårdshavens vestskel, mod syd af en linie i forlængelse af Hedebos sydskel.

Arealet, der er præstegårdsjord, henligger som almindelig landbrugsjord i dyrket tilstand. I vestskellet står en række bevaringsværdige, spredte træer fra et gammelt markhegn. Den sydlige afgrænsning går idag umarkeret over åben agerjord. I østskellet står en række sunde popler på Hedebos areal, og mod nord findes præstegårdshavens store, gamle, værdifulde træer.

Arealet er en svagt bølget markflade, som stiger ca. 3 m fra det nordøstlige hjørne mod vest.

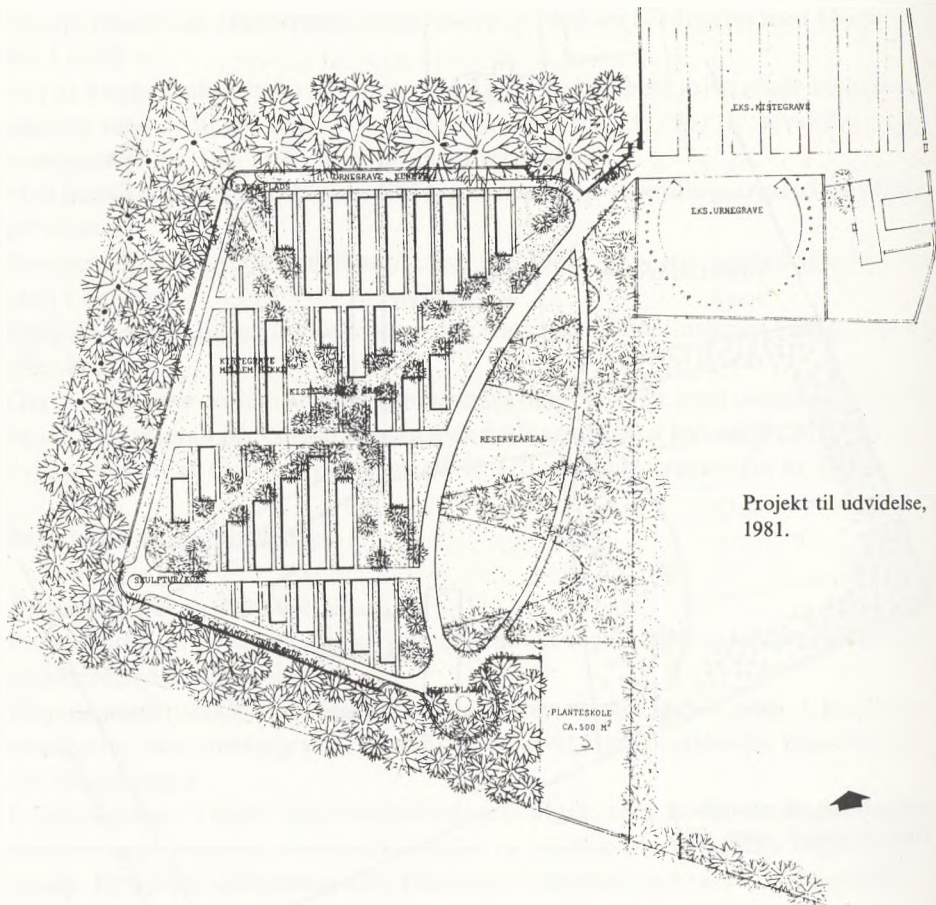
Projektforslag til udvidelse af Greve kirkegård, marts 1981.

Hoveddisposition.

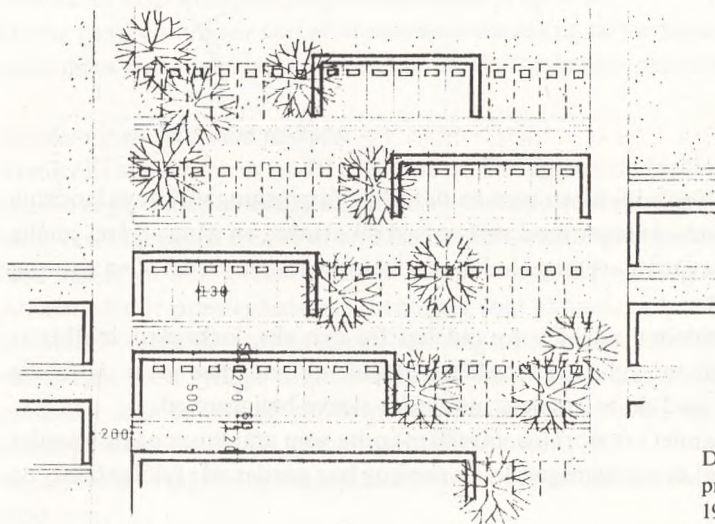
Set udefra fremtræder udvidelsen som en naturlig afgrænsning af Greve landsby. Med kraftige hegnsplantninger mod vest og syd vil arealet, en gang ad åre, smelte sammen med præstegårdshaven og Hedebo og fremtræde som en del af en naturlig helhed.

Set indefra vil udvidelsen udskille sig tydeligt fra den eks. kirkegård, hvilket er begrundet dels med menighedsrådets klare ønsker om en mere grøn og frodig kirkegård, og dels med de to arealers indbyrdes skæve beliggenhed.

Gravpladserne er samlet i et stort (ca. 60×80 m) rum, som afgrænses på de tre sider af et lavt (60×80 cm) kampestensgærde. Ovenpå og bag gærdet står fyldige busk- og træplantninger.

Projekt til udvidelse,
1981.

Detail af kistegrave jfr.
projekt til udvidelse,
1981.

Fra det eneste mulige adgangspunkt ved den eks. kirkegård i nordøst går en »hovedvej« i en vigende kurve til en særlig plads mod syd-øst.

Fra hovedvejen går tre stikveje ind i arealet, og fra disse udgår de egentlige stier til kistegravpladserne, som alle er østvendte. Rundt langs kampestensgærdet går en sti, som giver adgang til urnegravpladser mellem sti og gærde. Henover dette rationelle vej- og stinet er lagt et diagonalt kors som sigtelinier mellem gravrummets hjørner.

Fra adgangspunktet går en sigtelinie op ad det græsklædte areal mod en plads i det syd-vestlige hjørne, hvor der tænkes opstillet en skulptur, evt. et stort kors.

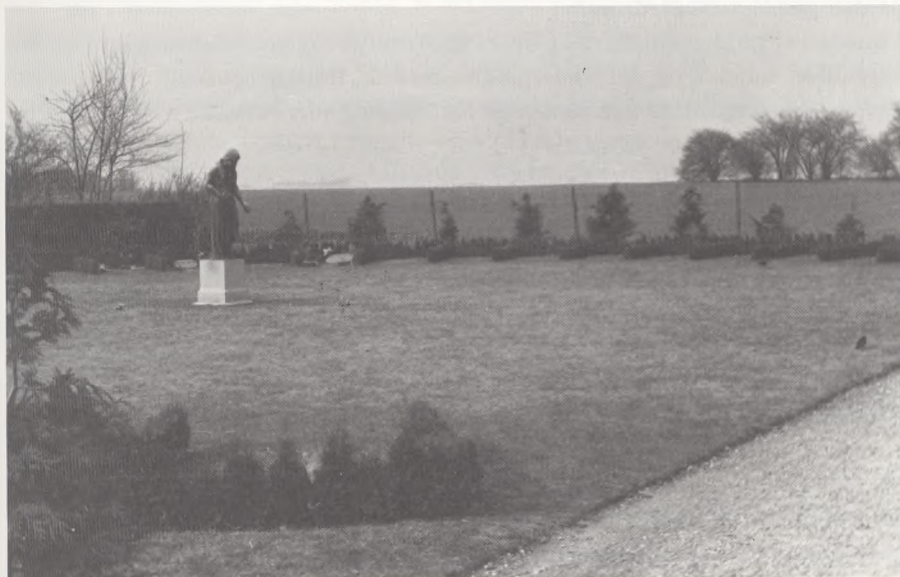
Fra den store vendeplads i syd-øst går en sigtelinie til en siddeplads i nord-vest. Sigtelinierne er indrammede af stammede træer omkring et min. 4-5 m bredt åbent græsareal, som er uden hække, opragende gravmæler eller beplantninger.

Arealet øst for hovedvejen er disponeret som tre græsklædte lommer skåret ud i en sammenhængende busk- og træplantning. Denne plantning adskiller sig tydeligt ved sin lethed og farvevirkning fra hegnsplantningerne.

Arealet er udlagt som reserveplads uden nærmere opdeling i gravpladser. I det syd-østlige hjørne med adgang fra hovedvejen er udlagt et ca. 500 m² stort areal til materialeplads og lidt planteskole. Det afskærmes mod syd af en tjørnehæk.

Nøgletal.

Efter arealberegningen skal udvidelsen frem til år 2000 kunne rumme 270 kistegravpladser og 236 urnegravpladser, hvilket beregningen omsætter til et netto-

Greve kirkegård, askefællesgraven med udvidelsesarealet i baggrunden. (Foto: Axel Andersen, 1982.

begravelsesareal på ialt 1.790 m². Projektforslaget rummer 500 kistegravpladser og 300 urnegravpladser med et nettoareal på ialt 2.000 m².

Dertil kommer det endnu ikke disponerede areal, som rummer ca. 1.000 m² nettoareal.

Ialt 3.000 m² netto-begravelsesareal, hvilket giver en udnyttelse på ca. 30%, idet arealet er ialt ca. 10.500 m² incl. 500 m² materialeplads/planteskole.

Gravpladstyper.

Projektforslaget indeholder tre typer kistegravpladser og en type urnegravpladser.

A: Kistegravpladser mellem hække, med stor individuel frihed til udsmykning og beplantning af de enkelte gravpladser/steder.

B: Kistegravpladser i græs, kendte, uden skelmarkering. Gravmæler som flade liggester. Vedligeholdelsesfrit for gravstedsindehaverne.

C: Kistegravpladser i græs, ukendte.

D: Urnegravpladser i vedbend langs kampestensgærde, kendte, med begrænsninger i udsmykning og vedligeholdelse.

Forslaget rummer derudover muligheder, som ikke er vist, for andre gravpladsformer, eller varianter af de medtagne typer.

Detaljer.

Udvidelsen hegnes i de ydre skellinier med et 1-1,5 m højt trådpletværkshegn.

Internt afgrænses med det omtalte kampestensgærde.

Som bindeled til den eks. kirkegård opføres et lille stykke grundmuret mur. Det står som en åben dør til den nye afdeling, og er med en låge til præstegårdshaven hægtet på den gamle kirkegårdsmur.

I bunden af præstegårdshaven plantes nye træer, hvor sådanne mangler. Den eks. vegetation saneres og der underplantes med taksbuske i et bredt bælte mellem haven og kirkegårdens kampestensgærde. Veje og stier befæstes med fast grusbeklægning, begrænset af brosten.

Hovedvejen anlægges i 3 m bredde, fordelingsstierne i 2 m, og stien langs gærdet i 1,5 m bredde.

De små stier til kistegravpladserne har en udlægsbredde på 1,8 m, hvoraf de 60 cm nærmest gravpladserne befæstes med fliser og de resterende 120 cm græsbeklædes. Gravpladserne er dimensionerede efter kirkegårdsvedtægten med en kistegravplads på 1,3×2,7 m.

De viste hække omkring kistegravpladserne er tænkt som Thujahække, i ca. 1,5 m højde.

Stenhuggerlauget og Foreningen for Kirkegårdskultur

af Leo Rosendal, stenhuggermester.

Det var med stor glæde og tilfredshed, at undertegnede fik meddelelse om, at Stenhuggerlauget i Danmark med alle sine medlemmer havde tilmeldt sig foreningen, efter at det i flere år havde været overladt til hver enkelt at ville være medlem eller ej.

Som mangeårigt medlem kan man kun mene, at stenhuggermestrene i hele landet nu er kommet derhen, hvor de retteligt hører til. I den faste kreds af mennesker, der har set det som en prisværdig opgave at tage vare på de rådende forhold på vore kirkegårde.

Som for stenhuggermestrene har den afgørende betydning, at den for en stor del er deres daglige arbejdsplads, hvor de med deres arbejder kan gøre sig gældende og derved tjene til det daglige brød.

I denne forening vil de møde personer, der har den største betydning for vore kirkegårde og ikke mindst ved planlægningen af nye.

Alt for ofte - desværre - er nogle kirkegårde blevet planlagt og udført, uden at stenhuggerne har været taget med på råd, hvor andre har bestemt hvilke mindesmærker, der måtte anvendes, og i hvilke materialer og udførelser.

Det siger vist sig selv, at ikke mindst på dette område er det af største betydning, at kirkegårdsplanlæggere tager sagkundskaben med på råd.

Og heldigvis er der også flere tilfælde, hvor en forenet indsats har bragt gode resultater, men der har så sandelig også været adskillige triste tilfælde, hvor i hvert fald stenhuggerne har måttet græmme sig rent fagligt over de trufne dispositioner. Derfor er det en absolut tilfredsstillelse, at alle landets stenhuggere nu er kommet med i den kreds af mennesker, der har afgørende betydning for vore kirkegårde og deres fremtid, så der kan blive tale om frugtbare diskussioner for at nå de bedste resultater på de kirkegårde, som det er en særlig fortjeneste, at Foreningen for Kirkegårdskultur i så mange år på værdig måde har taget sig af.

Ved de mange årsmøder, undertegnede har deltaget i, har det både glædet og forundret mig, at så mange mødte frem fra mange af landets dele. En glæde over menneskers interesse og en forundring over, at så mange har villet ofre tid og midler på en ofte lang rejse for at være med.

Nu kan glæden kun vokse ved den tilslutning, de mange stenhuggermestre betyder for foreningen, hvor man må håbe, stenhuggermestrene i årene frem vil møde frem og være med til at sætte deres præg til gavn for den sag, der for os alle har sin store betydning.

Årsmøde 1981

af Kaare Rud Nielsen

Samsø var i år stedet, hvor vort årsmøde blev afholdt.

Lokalerne, i hvilke vi skulle holde generalforsamling, var ikke ledige tilden bestilte tid, hvilket Povl Götke-Hansen undskyldte meget overfor forsamlingen, med håb om at noget sådan ikke ville ske igen.

Til dirigent valgtes Børge Jørgensen, Næstved.

Efter at Børge Jørgensen havde oplæst dagsorden, blev denne godkendt.

Formandens beretning startede med, at vi mindedes afdøde provst Exner's store og inspirerende indsats i vor forening.

Povl Götke-Hansen fortsatte med at fortælle om bestyrelsens forsøg på at kunne etablere dette årsmøde på Færøerne, men de steder, hvor vi havde søgt om tilskud, fik vi desværre afslag, så vi mente ikke, at der var grundlag for en sådan rejse, da udgifterne for hver enkelt deltager nok ville blive for store.

Foreningen har i et brev, af 26. maj i år, fra formanden for Nordisk Forbund for Kirkegårdskultur fået en opfordring til at Foreningen for Kirkegårdskultur tilslutter sig dette forbund, hvis hovedformål er at forene alle grupper, der er knyttet til kirkegårdene og deres drift, samt at højne kirkegårds-kulturen i Norden. Bestyrelsen ønskede en udtalelse fra forsamlingen, om denne var enig med os i, at vi blev optaget i dette forbund.

Formanden omtalte det nye blad »Kirkegårdslederen«, udgivet af Foreningen af Danske Kirkegårdsledere, og håbede på, at vort årsskrift og det nye blad, som kommer fire gange om året, vil supplere hinanden godt fremover.

Foreningen har fået en henvendelse fra Stenhuggerlauget angående eventuel kollektiv optagelse i Foreningen for Kirkegårdskultur, hvilket vi kun kan hilse velkommen med glæde, da vi mener, at Stenhuggerlauget også hører hjemme i denne forening.

Formanden ønskede forsamlingens udtalelse angående en eventuel lille mødeafgift på ca. kr. 50,-, denne kunne være en oplysning om, hvor mange der kommer til årsmødet, hvilket vil være en stor hjælp ved den endelige bestilling af lokaler, aftenkaffe, frokost, bus og lignende, og samtidig være med til at dække årsmødets udgifter.

Også i år har vi fået tilskud fra Kirkeministeriet og Landbrugslotteriet, hvilket er en stor hjælp til foreningens arbejde.

Foreningens forlag har, i det år der er gået, solgt 47 stk. kirkegårdsprotokoller, 14 stk. protokoller til urnefællesgrave samt 1000 stk. gravstedsbreve. Forlaget har nu fået trykt en krematorieprotokol udført overensstemmende med kirkeministeriets nye cirkulære.

Povl Götke-Hansen sluttede sin beretning med at oplyse, at medlemstallet er temmelig konstant på ca. 500 medlemmer.

Formandens beretning blev enstemmigt vedtaget herunder også, at vi tilslutter os Nordisk Forbund for Kirkegårdskultur, kollektiv optagelse af stenhuggermestrene i foreningen og mødeafgift til årsmøderne.

Henning Hansen gennemgik årsregnskabet, som i år var udsendt sammen med indkaldelsen til årsmødet. Regnskabet blev enstemmigt vedtaget med bemærkning om, at der fremover står Landbrugslotteriet (og ikke Landbrugsministeriet), da det er af overskud derfra, vi får vort tilskud.

Under fremlæggelse af budgettet oplyste Henning Hansen, at vi ikke påtænker en forhøjelse af kontingentet. Budgettet blev enstemmigt vedtaget med bemærkning om, at det udsendes sammen med indkaldelsen til årsmødet.

Bestyrelsen havde ikke modtaget nogle forslag til, hvorfor man gik over til valg af bestyrelsesmedlemmer.

På valg var Knud Norlyk, som ikke ønskede genvalg, Mogens Stahlschmidt og Morten Falmer-Nielsen som begge var villige til genvalg. I stedet for Knud Norlyk foreslog bestyrelsen landsbygraver Boy Nielsen, Møgeltønder og han blev enstemmigt valgt. Mogens Stahlschmidt og Morten Falmer-Nielsen blev begge enstemmigt genvalgt.

De to revisorer Helge Olsen og Viggo Quist blev begge enstemmigt genvalgt. Som revisorsuppleant blev foreslået Bent Christiansen, Helsingør og han blev enstemmigt valgt.

Bestyrelsen foreslog Lolland-Falster som mødested i 1982, hvilket generalforsamlingen godkendte.

Under eventuelt oplyste formanden, at tirsdagens program måtte ændres, fordi det ikke var muligt at komme til Tunø på grund af, at skibstilsynet havde beordret færgen til Tunø halet på bedding for eftersyn.

Dirigenten hævdede generalforsamlingen ved at takke for god ro og orden.

Bog anmeldelser

Det er ikke ofte, der udgives bøger om kirkegårde, den første af de bøger, der her skal anmeldes, er da heller ikke om kirkegårde, men der er mange billeder fra kirkegårde.

Det er en billedbog af tidligere forstander for Brederup Ungdomsskole Ejnar Greve, der med sit fotografiapparat har fulgt i N.F.S. Grundtvigs fodspor, rent bogstaveligt. Ved billeder med kort tekst fortælles Grundtvigs livsløb. Billederne er ikke alle af alt for god kvalitet, men taget med følelse for det væsentlige, der er som sagt mange gode kirkegårdsbilleder og billeder af gravminder. Anledningen er Grundtvigs 200 års fødselsdag den 8. september 1983, så den er da kommet i god tid.

Ejnar Greve: Ad Grundtvigs veje, 96 sider, 140 ill. Chr. Erichsens forlag, København 1981.

Den anden er en rigtig kirkegårdsbog, men den handler kun om eet gravsted, nemlig Søren Kirkegaards på Assistens kirkegård i København.

Dette gravsted, der er kirkegårdens mest besøgte, har historiske, dunkle punkter. Forfatterinden Grethe Kjær har i et lille skrift forsøgt at trænge ind bag tavlernes indskrifter med deres inkonsekvenser. Det er blevet et sobert arbejde, der viser indlevelse i slægtens hemmeligheder.

Grethe Kjær: Den gådefulde familie. Historien bag det Kirkegaardske familiegravsted. 48 sider, 12 ill. C.A. Reitzels Boghandel, København 1981.

Klip fra aviser

Bygninger.

Værum: Et nyt kapel og redskabsbygning er opført, desuden er stendiget istandsat og et nyt lågeparti er udført. Arkitekt: Rolf Graae og Edv. Thomsen. (16.11.81).

Hobro: Kapellet på Nordre kirkegård bliver nedrevet, da det ville koste 250.000-300.000 kr. at sætte i stand og kun bruges fire til fem gange årligt. En klokke flyttes til kapellet på Søndre kirkegård. (19.12.81).

Udvidelser og nyanlæg.

Fløng: På nogle nyerhvervede byggegrunde syd for kirkegården har havearkitekt Ejev. Langkilde projekteret urnegrave og askefællesgrav. Adgangen til udvidelsen sker gennem en åbning i kirkegårdsmuren. (27.2.80).

Ishøj: Et lokalplansforslag er vedtaget i byrådet til udvidelse af Ishøj kirkegård mod vest og nord, hvilket ca. vil fordoble kirkegårdsarealet. (21.2.80).

Bindstev: Der er indviet en skovkirkegård med græs og uden afmærkning af gravstedernes grænser. (30.11.81).

Snapshot 1981

Tranebjerg kirke,
anlæg ved indgang.
(Foto: Axel Andersen).

Tranebjerg kirkegård,
fra kirketårnet.
(Foto: Axel Andersen).

Tranebjerg kirkegård;
fællesgrav for
allierede flyvere, som
under anden verdenskrig
fandt deres sidste hvilested
på Samsø.
(Foto: Axel Andersen).

Tranebjerg kirkegård. 2 grottestenstyper med Thorvaldsen-biscuiter »Dagen« og »Natten«.
(Foto: Axel Andersen).

Koldby kirkegård. Familien Graae's familiegavsted, overtaget af kirken til bestandig vedligeholdelse, hvilket indebærer at der dagligt skal fejres. (Foto: Axel Andersen).

Resolutioner

Bemærk: Kirkeministeriet har ved redaktionens slutning endnu ikke udgivet resolutioner fra 1. juli 1971 til 31. december 1972; men de vil blive aftrykt i »Vore Kirkegårde« i en senere årgang.

I denne årgang aftrykkes 1. jan. 1970 - 29. juni 1971.

Kirkeministeriets skrivelse af 1. maj 1970

(til stiftsøvrighederne) ang. *anvendelse af kister og urner, der helt eller delvis består af plasticmateriale.*

Efter forhandling med justitsministeriet og sundhedsstyrelsen fastsættes herved nedenstående bestemmelser om anvendelse af kister og urner, der helt eller delvis består af plasticmateriale:

1. Kister, der helt eller delvis er forarbejdet af plasticmateriale, plasticindsatse og plasticposer, må ikke anvendes ved kistebegravelser eller som erstatning for zinkkiste, hvor anvendelse af en sådan er foreskrevet til transport af lig.
2. Kister, til hvis fremstilling der er benyttet plasticmateriale, kan kun anvendes ved ligbrænding, såfremt dette godkendes af krematoriets bestyrelse.
3. Urner af plasticmateriale kan anvendes, når urnen skal hensættes i columbarium, urnemur eller lignende.
4. Urner af plasticmateriale kan kun jordfæstes på kirkegårde, såfremt dette godkendes af kirkegårdsbestyrelsen, jfr. kgl. anordning af 20. april 1953 om kirkegårde § 19.

Kirkeministeriets skrivelse af 22. maj 1970

(til stiftsøvrigheden over Viborg stift) om, at *et menighedsråd ikke havde været berettiget til at afslå et andragende om fornyelse af et barnegravsted.*

I skrivelse af 25. april 1969 udtalte ministeriet, at A. sogns menighedsråd ikke havde været berettiget til at afslå en fremsat anmodning om fornyelse af barnegravsted nr. 514, afd. A, på A kirkegård, hvori N.N. blev begravet i 1933, da der ikke forelå en af provstiudvalget godkendt reguleringsplan for det pågældende område af kirkegården.

Herefter har menighedsrådet i det seneste med stiftsøvrighedens erklæring af 14. januar 1970 hertil indsendte andragende anmode ministeriet om at ville optage spørgsmålet til fornyet overvejelse, idet menighedsrådet herved har henvist til de i vedtægten for A. kirkegård indeholdte bestemmelser om børnegrave.

Således foranlediget skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet må fastholde, at menighedsrådet ikke har været berettiget til at afslå den fremsatte anmodning om fornyelse af brugsretten til det omhandlede gravsted, da der ikke forelå en af provstiudvalget godkendt reguleringsplan for det pågældende område af kirkegården, men alene en henstilling fra provstiudvalget vedrørende området fremtidige anvendelse.

For så vidt angår den i afsnit III i kirkegårdens vedtægt indeholdte bestemmelse, hvorefter genkøb af børnegrave ikke kan finde sted, medmindre en sådan grav er beliggende i en familiegravelse, bemærkes, at den omhandlede bestemmelse ikke

er i overensstemmelse med bestemmelsen i § 25, stk. 2, i lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m.v., der for så vidt angår ret til fornyelse af brugsret til gravsteder omfatter *alle* gravsteder, hvori der tidligere er foretaget bisættelse, og ikke blot familiegravsteder. Ministeriet skal dog efter omstændighederne ikke modsætte sig, at det har sit forblivende ved den nævnte bestemmelse i kirkegårdsvedtægten under forudsætning af, at erhververe af brugsret til børnegrave bliver gjort bekendt med bestemmelsen og skriftligt erklærer sig indforstået med, at der ikke er adgang til fornyelse af brugsretten, samt at gravfæstebrevet forsynes med påtegning herom.

Kirkeministeriets cirkulære af 15. juli 1970

(til stiftsøvrighederne samt overtilsynene for kirkerne i København og på Frederiksberg) om *ændringer i den kirkelige lovgivning*.

Ved lov nr. 260 af 4. juni 1970 om ændring af den kirkelige lovgivning som følge af ændringerne i landets kommunale inddeling er der foretaget en række ændringer i nedennævnte love:

1. Lov om kirkers bestyrelse m.m.
2. Lov om folkekirkens lønningsvæsen m.m.
3. Lov om menighedsråd.
4. Lov om kirkers brug, sognebåndsløsning m.m.
5. Lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m.v.

En væsentlig del af de foretagne lovændringer har til formål at tilpasse den kirkelige lovgivning til de stedfundne ændringer af landets kommunale inddeling og styrelsesordning.

Endvidere er der ved de skete ændringer tilvejebragt hjemmel for en decentralisering af dele af kirkeministeriets sagsområde, ligesom der ved flere nye bestemmelser er skabt mulighed for gennemførelse af andre rationaliserende og simplificerende foranstaltninger.

Endelig tilsigter lovændringerne en normalisering af forholdene i København og på Frederiksberg på såvel det økonomiske som det administrative område gennem ophævelse af de i disse kommuner hidtil gældende særordninger vedrørende de kirkelige forhold.

De mest betydende af ændringerne er omtalt nedenfor under punkterne 1-13. I øvrigt henvises til vedlagte, at ministeriet under 26. juni 1970 udfærdigede bekendtgørelser af lov om kirkers bestyrelse m.m., lov om folkekirkens lønningsvæsen m.m. og lov om menighedsråd samt til bilag 1 og 2 til nærværende cirkulære, hvori ændringerne i lov om kirkers brug, sognebåndsløsning m.m. og i lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m.v. er aftrykt.

Ændringerne er for de flestes vedkommende trådt i kraft den 1. juli 1970. I de tilfælde, hvor ændringerne først har virkning fra et senere tidspunkt, er dette udtrykkelig bemærket nedenfor i forbindelse med omtalen af de enkelte bestemmelser.

1. Provstiudvalg.

Bestemmelserne i lønningslovens kapitler 7 og 8 om provstiudvalgenes sammensætning, valg og virksomhed er ændret på en række punkter.

Reglerne om provstiudvalgenes *sammensætning* indeholdes i § 27, stk. 2. Herefter består udvalget af provsten som formand og 2-4 læge medlemmer valgt af

menighedsrådene. Antallet af læge medlemmer fastsættes af ministeriet. Et større antal læge medlemmer end de nuværende 2 vil kun kunne påregnes fastsat i tilfælde, hvor det bestemmes, at der skal vælges provstiudvalg fælles for flere provstier, jfr. nedenfor, eller hvor det på grund af provstiets størrelse skønnes hensigtsmæssigt af arbejdsmæssige grunde.

I henhold til § 27, stk. 3, kan kirkeministeren bestemme, at der for en kommune med flere provstier eller dele af flere provstier kun skal vælges ét provstiudvalg. Bestemmelserne tænkes anvendt, hvor særlige forhold gør det ønskeligt, at provstiudvalgets område svarer til fællesligningsområdet. Såfremt det i det enkelte tilfælde skønnes mere hensigtsmæssigt, kan ministeren bestemme, at der i stedet for ét provstiudvalg for hele kommunen skal oprettes et budgetudvalg. I så fald fastsættes samtidig regler for budgetudvalgets sammensætning, valg og virksomhed.

I § 29, stk. 1, er tilføjet en bestemmelse om, at tvivlsspørgsmål vedrørende provstiudvalgenes *forretningsgang* kan forelægges stiftsøvrigheden til afgørelse. De væsentligste ændringer med hensyn til provstiudvalgenes *virksomhed* vedrører bestemmelserne om tilsynet med menighedsrådenes *budgetlægning og regnskabs-aflægelse*. Disse bestemmelser vil blive nærmere omtalt i et særskilt cirkulære, hvori der tillige vil blive givet nærmere vejledning med hensyn til afholdelse af de ved § 29, stk. 2, hjemlede *budgetsamråd*. Ændringerne på dette område har først virkning regnskabsåret 1972-73.

Der er med virkning fra den 1. juli 1970 foretaget enkelte andre ændringer af bestemmelserne angående provstiudvalgenes kompetence. I lønningslovens § 7, stk. 6, er det således fastsat, at provstiudvalget kan godkende, at *overskydende beløb af de kirkelige ligningsmidler* anvendes til forhøjelse af ligningsbeløbet til en eller flere af de kirkelige kasser.

Menighedsrådenes afgørelse med hensyn til ordningen af *kirkebetjeningens* forhold, aflønning og ansættelsesvilkår skal fremtidig i alle tilfælde — også for så vidt angår sogne i de hidtidige købstadsområder — godkendes af provstiudvalget, jfr. samme lovs § 32, stk. 5.

Ved ændring af § 22, stk. 3, i lov om kirkers brug, sognebåndsløsning m.m. er det henlagt til provstiudvalget at stadfæste *vedtægter for kirkers brug* også i de hidtidige købstadsområder. Er kirken ikke selvejende, skal der som hidtil forinden stadfæstelsen forhandles med ejeren af kirken eller dens midler.

Endelig er der ved den ændrede affattelse af lønningslovens § 30 tilvejebragt hjemmel for udbetaling af *diæter* til udvalgets læge medlemmer. Nærmere bestemmelser herom vil senere blive fastsat.

2. Provstesyn.

Medens de ordinære provstesyn over kirker og præstegårde efter de hidtil gældende regler skulle holdes hvert 3. år over samtlige kirker og præstegårde i provstiet, er der ved den ændrede affattelse af bestemmelsen i § 32, 1. pkt., i lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m.v. åbnet adgang til, at de ordinære provstesyn kan fordeles over 3-årige perioder.

Provstesynene skal som hidtil finde sted i tidsrummet 1. april - 31. juli, og det forudsættes, at der af provsten hvert år i betimelig tid gives menighedsrådene underretning om de syn, der vil blive afholdt.

7. Begravelsesvæsenets bestyrelse.

Medens der hidtil kun har været adgang for ministeriet til at meddele samtykke til, at begravelsesvæsenet i København og Frederiksberg samt i købstæder med flere sogne udskilles fra kirkens bestyrelse og undergives særskilt bestyrelse — ved kommunalbestyrelsen eller en blandet kirkelig-kommunal kommission — er der efter den ændrede affattelse af bestemmelsen i § 7, stk. 3, i lov om kirkers bestyrelse m.m. nu hjemmel til, at begravelsesvæsenet kan undergives særskilt bestyrelse også uden for byområderne. I tilfælde, hvor begravelsesvæsenet undergives særskilt bestyrelse, skal de nærmere regler derfor som hidtil fastsættes i en af ministeriet godkendt vedtægt.

10. Menighedsråder.

Efter ændring af bestemmelsen i menighedsrådslovens § 23 stilles der ikke længere krav om forudgående forhandling på et menighedsmøde, forinden der af menighedsrådet træffes beslutning om, hvorvidt konfirmation kun skal holdes én gang årlig samt om andre forhold vedrørende konfirmationen, om indførelse af nye autoriserede salmebøger og salmebogstillæg samt om benyttelse af særkalke ved altergang.

Ejheller kræves der efter den stedfundne ændring af bestemmelsen i § 25, stk. 1, i lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m.v. længere, at der skal foreligge tilslutning fra et menighedsmøde, for at menighedsrådet kan afgive indstilling om, at det i vedtægten for en selvejende kirke bestemmes, at der fremtidig skal erlægges betaling for erhvervelse af gravpladser på kirkegården.

De i det foregående omtalte spørgsmål vil dog uanset de stedfundne lovændringer fremdeles kunne gøres til genstand for forhandling på et menighedsmøde, såfremt de i § 32, stk. 1, i lov om menighedsråd fastsatte betingelser for afholdelse af menighedsråder er opfyldt.

12. Decentralisering.

Som indledningsvis omtalt er der ved de stedfundne lovændringer skabt mulighed for en decentralisering af dele af kirkeministeriets sagsområde i overensstemmelse med de bestræbelser, der i disse år udfoldes inden for statsadministrationen som helhed. Hertil sigtende bemyndigelsesbestemmelser er indsat i lov om kirkers bestyrelse m.m. §§ 5, stk. 4, 12, stk. 2, 3. pkt., og stk. 3, 2. pkt., og lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m.v. §§ 25, stk. 6 og 45, stk. 1, 2. pkt. Der henvises endvidere til bestemmelsen i lønningslovens § 12.

Det har hermed været tanken, at det skulle kunne overlades til overtilsynene at træffe afgørelse i en række mere rutineprægede sager angående kirker, præstegårde og kirkegårde samt angående kirkers og præsteembeders jorder. Nærmere bestemmelser herom vil senere blive fastsat.

Kirkeministeriets skriv. af 12. august 1970

(til stiftsøvrighederne) ang. *bemyndigelse for stiftsøvrighederne til at træffe afgørelse i en del sager vedr. kirker, kirkegårde, præstegårde m.m.*

Efter at der ved de ændringer i den kirkelige lovgivning, som er gennemført ved lov nr. 260 af 4. juni 1970, er tilvejebragt hjemmel for decentralisering af dele af kirkeministeriets sagsområde, jfr. ministeriets cirkulære af 15. juli 1970 punkt 13,

bemyndiger man herved stiftsøvrighederne til fra den 1. september 1970 at regne at træffe afgørelse af nedennævnte sager angående kirker, kirkegårde, præstegårde og kirkefunktionærboliger samt angående kirkers, præsteembeders og degneembeders jorder.

I. Kirker.

1. Udførelse af *bygningsarbejder*, dog bortset fra opførelse af nye kirker eller dele af sådanne, udvidelse af kirker, andre om- og tilbygningsarbejder, opførelse af fritstående klokketårne samt nedbrydning af kirker eller dele af sådanne.
2. Udførelse af *installationsarbejder*, herunder installation af elektrisk lys, lynafledningsanlæg, varme-, ventilations- og befugtningsanlæg, klokke og ringeanlæg, tårnursanlæg, høre- og højtaleranlæg m.m., dog bortset fra installationsarbejder, der er led i opførelse, udvidelse eller ombygning af kirker.
3. Udførelse, anskaffelse, istandsættelse og kassation af *inventar*, herunder orgler og harmonier, dog bortset fra udførelse m.v. af inventargenstande som led i opførelse, udvidelse eller ombygning af kirker.
4. Istandsættelse af eksisterende *udsmykning og prydelser*, herunder kalkmalerier, epitafier, gravmæler, mindetavler, malerier etc., dog bortset fra istandsættelsesarbejder der er led i udvidelse eller ombygning af kirker. Sager angående udførelse af kunstnerisk udsmykning, anskaffelse eller udførelse af kunst- og prydenstande samt angående kassation af sådanne genstande, herunder glasmosaikruder, mindesmærker, præsterækketavler og mindetavler, skal derimod i alle tilfælde forelægges ministeriet til afgørelse.
5. Erhvervelse af ejendomme, bebyggede såvel som ubebyggede, til *sikring af kirkers og kirkegårdes omgivelser*. Såfremt der under erhvervelsen indgår landbrugsarealer, må sagen forelægges for ministeriet.

II. Kirkegårde.

1. *Mindre udvidelser af kirkegårde og indretning af parkeringspladser*, såfremt jorden erhverves ved mindelig overenskomst, herunder erhvervelse af mindre arealer med henblik på fremtidig udvidelse af kirkegårde.
2. *Udførelse af arbejder vedrørende kirkegårde*, herunder udførelse, fornyelse og istandsættelse af indhegning og indgangspartier, etablering af belysning (dog ikke udvendig belysning af kirken) og vandforsyning, indretning af affaldspladser etc. Ved approbation på forslag til kirkegårdsudvidelser vil det — om ønskes — i overensstemmelse med hidtidig praksis kunne overlades til provstiudvalget at godkende den del af forslagene, som angår udvidelsesarealernes planering, dræning, beplantning og indretning til kirkegårdsbrug.
3. Opførelse, ombygning og istandsættelse af *de for kirkegårdens drift fornødne bygninger*, herunder ligkapeller, lighuse, redskabshuse, toiletter, mandskabshuse og klokkestabler, og nedbrydning af sådanne bygninger samt erhvervelse af arealer til opførelse af bygninger som de nævnte. Derimod skal forslag til opførelse af sådanne bygninger som led i anlæggelse af en ny kirkegård samt — i alle tilfælde — forslag til opførelse af administrationsbygninger og krematorier forelægges ministeriet til godkendelse.

III. Præstegårde.

Udførelse af bygnings- og installationsarbejder vedrørende bestående præstegårde (præsteboliger og avlsbygninger) samt opførelse og nedrivning af mindre bygning-

ger, såsom garager, maskinhuse, siloer m.v. Sager om ny- og tilbygninger samt om nedrivning af eksisterende bygninger i øvrigt må forelægges for ministeriet. Opmærksomheden henledes på, at spørgsmål om ændring af fastsatte boligbidrag må forelægges ministeriet, såfremt ombygning eller større istandsættelser af præsteboliger begrundes hermed.

IV. Kirkefunktionærboliger.

Ombygning og afhændelse af bestående kirkefunktionærboliger samt erhvervelse af arealer til anvendelse som byggegrund for sådanne boliger.

VI. Jorder, skove, enge og moser tilhørende kirker (kirkegårde), præste- og degneembeder.

1. Udførelse af grundforbedrings- og kultiveringsarbejder.
2. Erhvervelse og afståelse af mindre arealer som led i skelforandringer, vejanlæg, vejforlægninger, anlæg af parkeringspladser, etablering af elforsyning, kloakering og fjernvarmeforsyning. Arealafståelse fra kirkegårde kan dog kun ske med ministeriets godkendelse, såfremt afståelsen forudsætter flytning af bestående grave.
3. Pålæggelse af mindre byrdefulde servitutter, f.eks. oversigtsservitutter og servitutter i anledning af rør- og ledningsanlæg.

4. Forlig om erstatningsfastsættelse i forbindelse med ekspropriation.

Vederlag for arealafståelser vil være at inddrage blandt stiftsmidlerne som kapitaler tilhørende vedkommende kirke (kirkegård), præste- eller degneembede, idet dog vederlag der tilfalder kirker, hvis bestyrelse selv forvalter kirkens formue, vil være at oplægge blandt kirkens midler. På tilsvarende måde forholdes med erstatningsbeløb for servitutpålæg eller for varige ulemper.

Om godkendte afståelser og erhvervelser i henhold til foranstående punkt 2 vil der én gang årlig ved regnskabsårets udløb være at indsende en fortegnelse til ministeriet. Fortegnelsen må indeholde oplysning om arealernes tilhørsforhold, matrikulære betegnelse og størrelse samt hidtidige og fremtidige anvendelse.

VI. Finansieringsplaner.

Stiftsøvrighederne bemyndiges til at godkende *finansieringsplanen* for arbejder og anskaffelser m.v., som i henhold til foranstående bemyndigelser approberes af stiftsøvrighederne, samt til i forbindelse hermed i overensstemmelse med gældende forskrifter og praksis at meddele tilladelse til

1. *udbetaling af de på kirkens post II til bestemte arbejder hensatte kapitaler samt oplagte renter* til arbejder ved og anskaffelser til kirken, eventuelt kirkegården.
2. *udbetaling af oplagte gravstedskapitaler* til udvidelse af kirkegården, arbejder ved denne eller eventuelt ved kirken, idet det dog for så vidt angår gravstedsvedligeholdelseskapitaler er en forudsætning for udbetalingen, at vedligeholdelsestiden er udløbet.
3. *udbetaling af kirkers og præsteembeders oplægssonde* til arbejder m.v. henholdsvis ved kirker og præstegårde.
4. *frigivelse af oplagte erstatningsbeløb for varige ulemper* til foranstaltninger, der modvirker ulemperne.
5. *optagelse af lån af kirkens og kirkegårdens formuer*, herunder gravstedskapitaler, til arbejder ved og anskaffelser til kirken og kirkegården mod restitution for et tidsrum af ikke over 10 år,

6. *optagelse af lån i realkreditinstitutioner og andre pengeinstitutter* til arbejder og anskaffelser vedrørende kirker, kirkegårde, præstegårde (præsteboliger og avlsbygninger) kirkefunktionærboliger samt at tillade, at gælden sikres ved pant i vedkommende ejendom, dog bortset fra kirker og disses grunde samt kirkegårde.
7. *optagelse af lån af stiftsmidlerne* til samme formål som under punkt 6 nævnt. Bevilgede lån forrentes indtil videre som hidtil med 4 pct. p.a. Det bør tilstræbes, at afdragstiden bliver kortest mulig, og den må i al fald ikke overstige 20 år for lån til hovedistandsættelse af kirker, udvidelse af kirkegårde og opførelse af større bygninger på kirkegårde, 15 år for lån til enkeltstående, større installationsarbejder i og anskaffelser til kirker, 10 år for arbejder ved præstegårde og kirkefunktionærboliger,
8. *optagelse af lån af stiftsmidlerne* på de under punkt 7 angivne vilkår til en kirke eller et præsteembede i et andet stift efter indstilling fra stiftsøvrigheden i det pågældende stift.

I forbindelse med afgørelser om menighedsrådenes låntagning må hensyn tages til den kirkelige økonomi inden for vedkommende kommune (fællesligningsområde) som helhed. Det er i alle tilfælde en betingelse for godkendelse eller ydelse af lån, at der foreligger et af stiftsøvrigheden godkendt forslag til det arbejde eller den anskaffelse, hvortil lånet ønskes optaget, og der vil således ikke kunne godkendes eller bevilges lån til arbejder, der er påbegyndt, eller anskaffelser, der er foretaget, forinden stiftsøvrighedens godkendelse af forslaget forelå. Det samme gælder med hensyn til udbetaling af kirkers og præsteembeders midler.

Ministeriet bemyndiger derhos stiftsøvrighederne til i forbindelse med behandlingen af finansieringsplaner at meddele *afslag* på andragender om:

- a. statstilskud til *hovedistandsættelse af kirker*, såfremt forslaget i det væsentlige omfatter arbejder og anskaffelser, hvortil der ifølge praksis ikke ydes statstilskud (varmeanlæg, orgler, belysningslegemer, bænkehwynder, gulvtæpper, løbere og andre tekstiler m.v.). Finder stiftsøvrigheden at kunne anbefale ydelse af statstilskud, må en genpart af stiftsøvrighedens approbationsskrivelse indsendes til ministeriet, bilagt et eksemplar af forslaget med beskrivelse og tegninger samt det i ministeriets cirkulære af 31. januar 1970 anordnede skema B 1 i 2 eksemplarer.
- b. tilskud af præsteembedernes fællesfond til *arbejder vedrørende præsteboliger*. Såfremt kommunens kirkelige ligningsprocent er ekstraordinær høj, eller ganske særlige omstændigheder i øvrigt foreligger, må spørgsmålet om bevilling af tilskud forelægges ministeriet.

c. tilskud af præsteembedernes fællesfond til *istandsættelse af præsteembedernes avlsbygninger*, såfremt istandsættelsen kun er af mindre omfang (overslagssum under ca. 50.000 kr.). I øvrigt må sådanne andragender forelægges ministeriet. Det bør i alle tilfælde i forbindelse med approbation på finansieringsplaner påses, at der er medregnet et efter forholdene i det enkelte tilfælde passende beløb til uforudsete udgifter til imødegåelse af merudgifter bl.a. som følge af pris- og lønstigninger, ligesom det må indskræpes, at arbejder ikke iværksættes og anskaffelser ikke foretages, forinden der haves sikkerhed for, at det økonomiske grundlag er til stede.

Med hensyn til *sagernes behandling* bemærkes, at de fornævnte bemyndigelser indebærer ret og pligt for stiftsøvrighederne til at indhente de til sagernes afgørelse

fornødne udtalelser fra ministeriets konsulenter — varmekonsulent (boligministeriets sagkyndige i opvarmningsspørgsmål), orgel- og klokkekonsulent, de kgl. bygningsinspektører, nationalmuseet, præstegårdskonsulenter og bygningskonsulenter — samt fra Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg, Lydteknisk Laboratorium, Landsforeningen for bedre Hørelse, Dansk Brandværns Komité, det særlige bygningssyn, sundhedsstyrelsen, fredningsnævnene og statens tilsynsførende med de private skove. Er projektet udarbejdet af en af de kgl. bygningsinspektører eller bygningskonsulenter, undlades høring af denne. Er kirken henlagt under det særlige kirkesyn, høres dette i stedet for bygningsinspektøren og nationalmuseet. De kgl. bygningsinspektører skal have lejlighed til at gøre sig bekendt med de erklæringer, som er afgivet af de øvrige fornævnte konsulenter m.v. og skal derfor høres efter disse. Nationalmuseet høres altid sidst.

Det påhviler stiftsøvrighederne at påse, at det fornødne materiale til et forslags bedømmelse er til stede, forinden forslaget forelægges de sagkyndige instanser. De stiftsøvrighederne ifølge foranstående tillagte approbationsbeføjelser giver alene adgang til at godkende forslag, som er anbefalet af samtlige de sagkyndige, som skal have sagen forelagt til udtalelse, jfr. herved fremstillingen i den af kirkeministeriets administrationsudvalg i 1968 afgivne betænkning II pag. 20 ff. Er der til de sagkyndiges anbefalinger knyttet vilkår om ændringer og udeladelser etc., må disse vilkår tages til følge ved forslagets godkendelse. Er der tale om væsentlige ændringer, må et revideret forslag og overslag indkræves og forelægges vedkommende sagkyndige. Ligeledes må de af de sagkyndige givne anvisninger for arbejdets udførelse kræves iagttaget. Såfremt de sagkyndige måtte give udtryk for betænkelighed med hensyn til betimeligheden af et forslags gennemførelse, uden dog ganske at afvise det, bør der gives menighedsrådet og provstiuudvalget lejlighed til at overveje sagen påny og eventuelt indhentes fornyede udtalelser fra de sagkyndige, forinden der træffes afgørelse i sagen. Består der meningsuligheder af betydning mellem de sagkyndige indbyrdes, må sagen forelægges for ministeriet. Stiftsøvrigheden er berettiget til, når anledning dertil skønnes at foreligge, når som helst under en sags gang at foranledige, at sagen gøres til genstand for en mundtlig drøftelse mellem repræsentanter for menighedsrådet og de sagkyndige, eventuelt under ledelse af provsten eller en repræsentant for stiftsøvrigheden. En skriftlig beretning om det ved en sådan forhandling passerede bør tilstilles alle i sagen interesserede parter.

Stiftsøvrigheden er ligeledes berettiget til i alle tilfælde at forelægge en sag, der henhører under stiftsøvrighedens approbationsbeføjelse, for ministeriet, herunder også i tilfælde, hvor der efter stiftsøvrighedens skøn kan være anledning til at indhente en udtalelse fra statens ligningsdirektorat eller fra et af de af de kgl. danske kunstakademi nedsatte udvalg angående kirkelig kunst og havekunst. Forelæggelse for ministeriet skal altid finde sted, når det forlanges af menighedsrådet.

Det forudsættes, at approbationsskrivelserne udfærdiges så udførligt, at de ikke efterlader tvivl om, hvilke forslag og tilbud — eller dele af disse — der er godkendt og på hvilke vilkår, også for så vidt angår enkeltheder i forslagene, samt at der i skrivelserne optages de fornødne henvisninger til gældende bestemmelser og gives anvisning på tilbageholdelse af garantisummer, afholdelse af prøveopvarmning og godkendelsesforretninger etc.

Alle approbationsskrivelser, afslagsskrivelser og andre skrivelser vedrørende forelagte forslag skal kommuniseres for de sagkyndige, der har udtalt sig i sagen.

Kommuniceringsskrivelser til boligministeriet udfærdiges i 2 eksemplarer. Til bygningsinspektøren bør medfølge et fuldstændigt eksemplar af det approberede forslag til opbevaring i bygningsinspektoratets arkiv samt en genpart af nationalmuseets erklæring i tilfælde, hvor en sådan foreligger.

Det må påses, at krævede indberetninger om udfaldet af prøveopvarmninger og godkendelsesforretninger indkommer. Indberetninger om prøveopvarmning tilstilles varmekonsulenten (boligministeriet) til udtalelse, medens indberetninger om godkendelsesforretninger vedrørende orgler, klokker og ringeanlæg tilstilles orgel- og klokkekonsulenten til orientering.

Kirkeministeriets skrivelse af 31. august 1970

(til gårdejer H. S.) ang. *dispositionsretten til et gravsted, til hvilket flere søskende havde brugsret i fællesskab.*

I et hertil indsendt andragende har De beklaget Dem over, at kirkeværgen ved A kirke på kirkegårdsbestyrelsens vegne har udstedt gravfæstebrev til Deres broder N.S. vedrørende et gravsted på A kirkegård, hvori Deres forældre er begravet, samt at kirkeværgen uden at indhente Deres samtykke dertil har meddelt Deres broder tilladelse til at lade den på gravstedet værende sten afrense og forsyne med ny inskription.

I denne anledning skal man efter stedfunden brevveksling med stiftsøvrigheden over Århus stift meddele, at De og Deres søskende som de nærmeste nulevende pårørende til de i det omhandlede gravsted begravede personer i forening har dispositionsret over gravstedet. Det er i så henseende uden betydning, hvem der har betalt for gravstedets fornyelse, vedligeholdelse og udsmykning, og til hvem gravfæstebrev er udstedt.

Med hensyn til det af Dem rejste spørgsmål om kirkeværgens adgang til på kirkegårdsbestyrelsens vegne at meddele Deres broder N.S. tilladelse til at lade foretage ændring af den på gravstedet værende sten som sket skal man meddele, at det ikke påhviler kirkeværgen at forvisse sig om, at en person, der har dispositionsret over et gravsted, har tilslutning fra andre, der har dispositionsret over samme gravsted, til foranstaltninger, han lader foretage vedrørende gravstedet. Der foreligger herefter ikke grundlag for at tage den fremførte besværing over kirkeværgen til følge.

Såfremt en af flere dispositionsberettigede ved egenmægtig handling tilsidesætter de øvrige dispositionsberettigedes medbestemmelsesret, vil disse kunne drage den pågældende til ansvar herfor og eventuelt ved dom kunne få ham tilpligtet til at afholde udgiften til reetablering af gravstedets tidligere tilstand.

Kirkeministeriets skrivelse af 2. november 1970

(til stiftsøvrigheden over Roskilde stift) om, *hvorvidt et menighedsråd kunne træffe aftale med ejeren af kirketienden om overtagelse af vedligeholdelse af de stedlige kirkegårde.*

Af den med stiftsøvrighedens erklæring af 27. april 1970 hertil indsendte sag fremgår det, at A sogns menighedsråd ved en med ejeren af A sogns kirketiende, godsejer N.N. i marts 1969 indgået overenskomst med virkning fra den 1. april 1969 har påtaget sig det fulde ansvar for den almindelige vedligeholdelse af A sogns 2 kirkegårde mod et årligt pristalsreguleret vederlag på 4.000 kr.

Det fremgår endvidere, at menighedsrådet overfor kirketiendeejeren har fremsat krav om, at betaling for erhvervelse og fornyelse af gravsteder på kirkegårdene skal indgå i menighedskassen til hjælp til dækning af udgifterne ved kirkegårdenes vedligeholdelse, hvilket krav kirketiendeejeren har afvist.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at den omhandlede overenskomst ikke er forenelig med den kirkelige lovgivning, idet en kirketiendeejer kun kan frigøres for sin fulde forpligtelse vedrørende kirke og kirkegård ved at benytte den ham hjemlede adgang til at lade kirke (og kirkegård) overgå til selveje. Man skal derfor anmode stiftsøvrigheden om at foranledige, at overenskomsten bringes til ophør snarest muligt.

Det tilføjes, at betaling for erhvervelse og fornyelse af brugsret til gravsteder på kirkegårdene tilfalder kirkekassen (kirketiendeejeren), for så vidt det ikke er foreskrevet, at betalingen skal oplægges blandt kirkens midler.

Kirkeministeriets skrivelse af 2. november 1970

(til frøknerne N.N.) ang. *fastsættelsen af vederlaget for en kirkes overtagelse af vedligeholdelsen af et gravsted for en nærmere angivet periode.*

I et hertil indsendt andragende har De forespurgt, om det kan anses for rimeligt, at vederlaget for A kirkes overtagelse af vedligeholdelse samt grandækning af Deres fader, forstander N.N.s gravsted på A kirkegård i tiden 1. januar 1970 - 31. december 1987 af stiftsøvrigheden over Århus stift er fastsat til 1.200 kr., når vederlaget for kirkens overtagelse af den omhandlede forpligtelse for en hel fredningsperiode på 30 år kun ville udgøre 1.560 kr.

Endvidere har De forespurgt, om det nævnte vederlag måtte kunne udredes i form af kreditforeningsobligationer, hvis pålydende svarede til vederlagets størrelse.

I denne anledning skal man efter stedfunden brevveksling med stiftsøvrigheden over Århus stift meddele, at i tilfælde, hvor en kirke påtager sig vedligeholdelsen af et gravsted for et bestemt tidsrum mod et vederlag én gang for alle, skal vederlaget fastsættes til et beløb af en sådan størrelse, at alene renterne er tilstrækkelige til at dække udgifterne ved vedligeholdelsen, idet selve kapitalen ikke kan røres, så længe vedligeholdelsespligten vedvarer. Vederlaget skal indbetales til stiftsøvrigheden, hvor det bestyres sammen med kirkens øvrige kapitaler og forrentes med 4 pct. p.a., jvf. kgl. anordning af 11. oktober 1937 om stiftsmidlernes bestyrelse § 5, stk. 2. Denne ordning må ses på baggrund af, at en kirke ved overtagelse af vedligeholdelsen af et gravsted påtager sig garantien herfor — indenfor de aftalte rammer — i hele vedligeholdelsesperioden, og at sådanne aftaler — navnlig når kirken overtager vedligeholdelsen for et længere tidsrum — indebærer en økonomisk risiko for kirken, idet dennes forpligtelse består uindskrænket i hele det aftalte tidsrum uanset om ændrede økonomiske forhold medfører, at renterne af kapitalen viser sig at være utilstrækkelige. Det manglende beløb må i så fald afholdes af kirkens kasse. Til gengæld kan kirken efter vedligeholdelsestidens udløb få tilladelse til at anvende kapitalen til kirkegårdens udvidelse eller arbejder ved kirkegården, eventuelt kirken, jvf. kgl. anordning om kirkegårde af 20. april 1953 § 23, stk. 2.

Under hensyntagen til foranstående har stiftsøvrigheden — efter indstilling fra A sogns menighedsråd — i skrivelse af 3. marts 1970 skønsmæssigt fastsat det beløb, der vil være at indbetale til stiftsøvrigheden for A kirkes overtagelse af sædvanlig ren- og vedligeholdelse samt grandækning af det omhandlede gravsted indtil den

31. december 1987, til 1.200 kr., hvilket skøn ministeriet ikke finder at kunne kritisere, hvorved bemærkes, at beløbets størrelse — som det fremgår af det foran anførte — ikke kan beregnes som en forholdsmæssig andel af den i kirkegårdsvedtægten fastsatte takst for vedligeholdelse af et gravsted i en fredningsperiode på 30 år.

I overensstemmelse med sædvanlig praksis må beløbet — som af stiftsøvrigheden forlangt — indbetales kontant.

Kirkeministeriets skrivelse af 11. november 1970

(til N.N.) ang. *betaling for vedligeholdelse af et gravsted i et tilfælde, hvor graveren havde påtaget sig dette.*

I skrivelse af 2. september 1970 har De oplyst, at De i 1968 traf aftale med graveren ved A kirke om vedligeholdelse af Deres familiegravsted på A kirkegård for et årligt vederlag af 30 kr., og at De i 1969 blev afkrævet 40 kr. excl. merværdiafgift og i 1970 50 kr. excl. merværdiafgift for gravstedets vedligeholdelse.

Under henvisning til, at graveren overfor Dem har anført, at størrelsen af det ham tilkommende vederlag for vedligeholdelse af gravsteder fastsættes af A menighedsråd, har De forespurgt, om det er vedkommende menighedsråd, der fastsætter størrelsen af gravernes takster, eller om taksterne fastsættes i henhold til direktiver fra kirkeministeriet.

I anledning heraf skal man efter stedfunden brevveksling med stiftsøvrigheden over Roskilde stift meddele, at når der i vedtægten for en kirkegård er fastsat en takst, for hvilken kirken påtager sig vedligeholdelsen af gravsteder — hvilket er tilfældet for A kirkegårds vedkommende — kan en graver eller anden funktionær ved kirkegården kun påtage sig vedligeholdelse af gravsteder for egen regning, når menighedsrådet meddeler tilladelse hertil, hvilken tilladelse dog kun kan omfatte tilfælde, hvor aftale træffes med vedkommende gravstedsejer for et år ad gangen. Tilladelsen kan derhos gøres betinget af, at graveren ikke træffer sådan aftale for et lavere vederlag end den i kirkegårdsvedtægten fastsatte takst. Det bemærkes herved, at ifølge vedtægten for A kirkegård er taksten for kirkegårdens overtagelse af renholdelsen af et dobbeltgravsted 12 kr. årligt + de til enhver tid gældende overenskomst- og honorærtillæg, hvilket pr. 1. april 1970 udgjorde i alt 61 kr. 14 øre, hvortil kommer merværdiafgift, samt at det overfor ministeriet er oplyst, at menighedsrådet har henstillet til graveren at forhøje sine priser ved private aftaler om vedligeholdelse af gravsteder med 10 kr. om året, indtil den i kirkegårdsvedtægten fastsatte takst er nået.

Det tilføjes, at kirkegårdsvedtægter godkendes af vedkommende stiftsøvrighed, og at der ikke af kirkeministeriet udsendes retningslinier for fastsættelse af takster m.v.

Kirkeministeriets skrivelse af 14. januar 1971

(til Det særlige bygningsyn) vedr. *tilsyn med kapellet på Gråbrødre kirkegård i Roskilde.*

I skrivelse af 22. oktober 1970 har bygningssynet forespurgt, i hvilket omfang kapellet på Gråbrødre kirkegård i Roskilde er undergivet de kirkelige myndigheders tilsyn, idet det herved er oplyst, at bygningssynet overvejer at indstille det nævnte kapel til fredning.

I anledning heraf skal man efter stedfunden brevveksling med stiftsøvrigheden over

Roskilde stift meddele, at det overfor ministeriet er oplyst, at Gråbrødre kirkegård fremdeles er i brug som kirkegård, og at kirkegården og det derpå værende kapel fortsat underkastes syn i overensstemmelse med bestemmelserne i lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m.v. (lovbekendtgørelse nr. 455 af 23. september 1947) og kgl. anordning nr. 143 af 20. april 1953 angående kirkegårde. Det tilføjes, at kirkeministeriet af principielle grunde ikke kan indgå på, at i brug værende kirkegårde, dele af disse eller derpå værende bygninger og bevoksning undergives andre fredningsbestemmelser end de i den kirkelige lovgivning indeholdte.

Man vedlægger til orientering fotokopi af kirkeministeriets skrivelse af 9. april 1957 til overfredningsnævnet.

Kirkeministeriets skrivelse af 18. januar 1971

(til stiftsøvrigheden over Århus stift) ang. *klage over, at et menighedsråd havde sløjftet et gravsted, uden at klageren forinden havde modtaget meddelelse herom.*

I den senest med stiftsøvrighedens skrivelse af 1. oktober 1970 hertil tilsendte sag har N.N. beklaget sig over, at gravstedet litra K nr. 43 på A. kirkegård, hvortil han er dispositionsberettiget, og i hvilket blandt andre hans hustru er begravet i 1963, er blevet sløjftet og den på gravstedet anbragte sten fjernet og tilintetgjort, idet klageren herved har anført, dels at han ikke har modtaget noget varsel fra kirkegårdsbestyrelsen om gravstedets sløjfning, dels at vedligeholdelsen af dette ikke var forsømt.

Menighedsrådet har på sin side blandt andet anført, at der ved syn over kirkegården såvel i 1967 som 1968 blev truffet beslutning om gravstedets sløjfning på grund af manglende vedligeholdelse, samt at klageren ved skrivelse af 12. maj 1968 fra kirkerværgeren er blevet gjort bekendt med, at gravstedet i henhold til kirkegårdsvedtægtens § 13 ville blive sløjftet, såfremt det ikke blev bragt i orden i løbet af 8 dage. Menighedsrådet har endvidere tilbudt at reetablere gravstedet — dog uden gravsten — for et beløb af 300 kr.

I denne anledning skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at da det af sagen fremgår, at kirkeværgens skrivelse af 12. maj 1968 til klageren angående gravstedets sløjfning fejlagtigt har været stilet til en anden adresse end den i kirkegårdsprotokollen anførte, nemlig Auroravej 60 i stedet for Auroravej 50, og da klagerens udsagn om, at han ikke har modtaget skrivelser, ikke kan tilbagevises, idet skrivelserne ikke har været sendt som anbefalet brev, finder ministeriet at dette udsagn bør lægges til grund for sagens afgørelse.

Uanset gravstedet efter det foreliggende må antages ikke at have været vedligeholdt tilbørligt, må ministeriet herefter finde, at betingelserne for dets ryddeliggørelse (sløjfning) ikke har været til stede, jfr. herved bestemmelserne i kgl. anordning af 20. april 1953 om kirkegårde § 5, stk. 4, og kirkegårdsvedtægten § 13, og at kirkegårdsbestyrelsen derfor må være forpligtet til uden udgift for klageren og efter aftale med denne at reetablere gravstedet, herunder at forsyne dette med en sten til erstatning for den gravsten, der er fjernet fra gravstedet og tilintetgjort.

Kirkeministeriets skrivelse af 18. januar 1971

(til stiftsøvrigheden over Roskilde stift) ang. *ydelse af understøttelse til ikke fastansatte kirkefunktionærer.*

I et med stiftsøvrighedens erklæring af 6. januar 1971 hertil indsendt andragende har Roskilde domsogns menighedsråd ansøgt om ministeriets godkendelse af, at

der ved fratræden efter det fyldte 67. år ydes de ved Roskilde kirkegårde ansatte en understøttelse af de kirkelige midler efter de regler, der gælder for ydelse af understøttelse til ikke fastansat personale under Roskilde kommune.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at i henhold til § 32, stk. 4, i lov om folkekirkens lønningsvæsen m.m., jfr. bekendtgørelse af 26. juni 1970, kan kirkeministeriet efter indhentet erklæring fra vedkommende menighedsråd tillægge afgåede kirkefunktionærer eller disses enker understøttelse efter de for ydelse af understøttelse til løst ansat personale i statens tjeneste gældende regler.

Denne bestemmelse omfatter også funktionærer ved kirkegårdene og må anses for udtømmende i den forstand, at der ikke vil kunne etableres understøttelsesordninger, der afviger herfra. Den foreslåede ordning ved Roskilde kirkegårde kan derfor ikke godkendes.

Kirkeministeriets skrivelse af 1. marts 1971

(til stiftsøvrigheden over Ålborg stift) om, *hvorvidt enken efter en i et familiegravsted begravet person havde ret til selv at blive begravet i gravstedet.*

I et med stiftsøvrighedens erklæring af 1. december 1970 hertil tilbagefulgt andragende har fru K.D. forespurgt, om hun har ret til til sin tid at blive begravet i det familiegravsted på A. kirkegård, hvori hendes afdøde ægtefælle H.D. er begravet i 1963, idet hun herved har henvist til, at ægtefællens søskende, husmand R.D. og servitrice E.D. har givet udtryk for, at de agter at modsætte sig hendes ønske herom.

Det fremgår af sagen, at bl.a. andragerindens svigerforældre - - - er begravede i det pågældende gravsted.

Andragerinden har derhos forespurgt, om hun kan nægtes adgang til at plante og anbringe blomster på gravstedet.

I denne anledning skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, af fru K.D. med bestemmelsesret for så vidt angår gravstedets beplantning og udsmykning.

Endvidere bemærkes, at tilladelse til, at en gift person begraves i et familiegravsted, normalt må formodes at indbefatte tilladelse til, at også den pågældendes, ved hans død med ham samlevende ægtefælle begraves i samme gravsted ved siden af den førstafdøde, jfr. princippet i lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m.v. (lovbekendtgørelse nr. 455 af 23. september 1947) § 24, stk. 1.

Under henvisning hertil samt til, at de dispositionsberettigede efter det foreliggende må antages også i fremtiden at ville have vanskeligt ved at nå til enighed i spørgsmål vedrørende gravstedet, må ministeriet finde det rimeligt og hensigtsmæssigt — og i begge parter velforståede interesse — at der foretages en deling af gravstedet, således at der overlades fru K.D. en del af dette, omfattende 2 eller 3 gravpladser. Man skal henstille til menighedsrådet at yde sin bistand til gennemførelse af en sådan deling af gravstedet.

På dertil givne anledning skal man henlede opmærksomheden på, at egenmægtige handlinger fra en af de dispositionsberettigedes side vil være retsstridig og vil kunne medføre såvel erstatnings- som strafansvar.

Kirkeministeriets skrivelse af 2. marts 1971
(til stiftsøvrigheden over Lolland-Falsters stift) ang. *et tilfælde, hvor en af de til et gravsted dispositionsberettigede havde nedsat en urne i gravstedet uden de andre dispositionsberettigedes tilslutning.*

I et senest med stiftsøvrighedens erklæring af 3. februar 1971 hertil indsendt andragende har chauffør N.N. besværet sig over, at hans søster fru O.O. uden hans og deres broder P.N.'s samtykke har ladet urnen med asken af deres morfaders plejesøster, frk. P.P. nedsætte i det gravsted på A. kirkegård, hvori deres forældre er begravet.

Det fremgår af sagen, at gravfæstebrevet vedrørende det omhandlede gravsted er udstedt til fru O.O.'s ægtefælle, arbejdsmand P.O.

I denne anledning skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at fru O.O. efter ministeriets opfattelse har været uberettiget til at lade den pågældende urne nedsætte i gravstedet, medmindre der foreligger omstændigheder, der kan begrunde antagelsen af, at hendes brødre udtrykkeligt eller stiltiende har overladt det til hende at træffe en sådan disposition. Efter det i sagen oplyste ses der ikke at foreligge sådanne omstændigheder, hvorved særlig bemærkes, at der i denne sammenhæng ikke kan lægges afgørende vægt på, at gravfæstebrevet vedrørende gravstedet er udstedt til fru O.O.'s ægtefælle. Den endelige afgørelse af dette spørgsmål henhører dog under domstolene.

Det tilføjes, at der fra ministeriets side intet haves at indvende imod, at den pågældende urne opgraves og flyttes til et andet gravsted på kirkegården, og at ministeriet som sagen foreligger må finde det rettest, at en begæring fra klageren og dennes broder om urnens flytning efterkommes, idet der dog bør indrømmes fru O.O. en passende frist til at søge sagen afgjort ved domstolenes mellemkomst, såfremt der ikke kan opnås forlig mellem parterne.

Kirkeministeriets skrivelse af 7. april 1971
(til stiftsøvrigheden over Århus stift) om, *hvorvidt en kirkegårdsbestyrelse havde været berettiget til imod en gravstedsejers ønske at overdrage gravstedet til et andet familiemedlem, efter at fredningstiden var udløbet.*

I den med stiftsøvrighedens af 15. februar 1971 hertil tilbagefulgte sag har P.A. for sin moder fru B.B. klaget over, at gravsted nr. 361-62 på A. kirkegård med derpå værende monument og beplantning — i hvilket gravsted hans fader H.A.'s urne blev nedsat den 14. januar 1958 — efter fredningsperiodens udløb pr. 31. december 1968 af kirkegårdens bestyrelse blev overdraget til afdødes søster fru L.C., uanset at fru B.B., der var dispositionsberettiget med hensyn til gravstedet, havde begæret dette sløjfet.

Det fremgår af sagen, at fru B.B. på derom fra kirkegårdsbestyrelsen modtaget forespørgsel har givet sin fuldmagt til, at »grav nr. 361-62 med sten bliver slettet«, at afdødes forældres urner er nedsat i nabogravstedet nr. 363-64, idet moderen havde ønsket at blive begravet ved siden af sin søn, samt at det på graven værende monument og gravstedets beplantning ifølge det oplyste senere er fjernet på kirkegårdsbestyrelsens foranledning efter fru B.B.'s derom udtrykkeligt fremsatte ønske.

I denne anledning skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at kirkegårdsbestyrelsen efter ministeriets opfattelse har været uberettiget til i et tilfælde som det foreliggende, hvor den dispositionsberettigede havde ønsket

gravstedet sløjfet og gravstenen tilintetgjort ved brugstidens udløb, at bortfæste gravstedet påny med påstående sten og beplantning.

Da sten og beplantning efter det for ministeriet oplyste nu er fjernet ved kirkegårdsbestyrelsens foranstaltning, finder ministeriet ikke anledning til at foretage videre i sagen.

Efter den anledning, sagen dertil giver, undlader man ikke at bemærke, at det tilkommer kirkegårdsbestyrelsen at træffe bestemmelse om, til hvem hjemfaldne gravsteder skal bortfæstes.

Kirkeministeriets skrivelse af 26. april 1971

(til Esbjerg Byråd) ang. *bestyrelsen af begravelsesvæsenet i Esbjerg.*

I et hertil indsendt andragende har byrådet under henvisning til, at der i forbindelse med udarbejdelsen af en ny styrelsesvedtægt for Esbjerg kommune søges gennemført en begrænsning af antallet af udvalg m.v., ansøgt om ministeriets godkendelse af, at den særlige bestyrelse på 10 medlemmer, der forestår ledelsen af begravelsesvæsenet i Esbjerg, ophæves, og at bestyrelsen af begravelsesvæsenet i stedet henlægges under byrådets stående udvalg for kulturelle anliggender.

I denne anledning skal man meddele, at begravelsesvæsenet i Esbjerg er undergivet særskilt bestyrelse i henhold til lov om kirkers bestyrelse m.m. (lovbekendtgørelse af 26. juni 1970) § 7, stk. 3, og af kirkegårdsbestyrelsen således ikke er et kommunalt udvalg, hvorom der vil være at optage bestemmelse i den kommunale styrelsesvedtægt.

Såfremt der ønskes foretaget ændring af bestemmelserne om kirkegårdsbestyrelsens sammensætning i § 1 i den af ministeriet stadfæstede vedtægt for kirkegårdene og begravelsesvæsenet i Esbjerg, må et motiveret forslag herom forelægges ministeriet gennem stiftsøvrigheden over Ribe stift.

Kirkeministeriets skrivelse af 21. maj 1971

(til stiftsøvrigheden over Århus stift) om, *hvorvidt en til et gravsted meddispositionsberettiget kunne få sit navn tilført kirkegårdsprotokollen.*

I skrivelse af 31. august 1970, hvoraf genpart blev tilstillet stiftsøvrigheden, meddelte ministeriet gårdejer H.S., at dispositionsretten over hans forældres gravsted på A. kirkegård tilkommer ham og hans søskende i forening, og at det i så henseende er uden betydning, at gravfæstebrevet er udstedt til hans broder N.S. Herefter har H.S. i en til folketingets ombudsmand indsendt, af samme hertil oversendt skrivelse af 1. februar 1971, hvoraf fotokopi vedlægges, fremsat ønske om, at der tilføres kirkegårdsprotokollen oplysning om, at også han er dispositionsberettiget med hensyn til gravstedet.

Således foranlediget skal man bemærke, at omend det ikke er sædvanligt, at der i kirkegårdsprotokollen sker notering om alle til et gravsted dispositionsberettigede, finder ministeriet det dog i et tilfælde som det her foreliggende rimeligt, at ønsket om notering af den pågældendes navn og adresse imødekommes.

Man skal derfor anmode stiftsøvrigheden om at foranledige, at der i kirkegårdsprotokollen foretages notering af gårdejer H.S.'s navn og adresse.

Det bemærkes, at en sådan notering vil have til følge, at meddelelser fra kirkegårdsbestyrelsen angående gravstedet må sendes såvel til fornævnte H.S. som til dennes broder N.S. Derimod vil noteringen naturligvis ikke indebære, at kirkegårdsbestyrelsen påtager sig nogen garanti eller ansvar for, at de til gravstedet berettigede personer gensidigt respekterer hinandens medbestemmelser, idet det må være

overladt til de pågældende at træffe aftaler indbyrdes, f.eks. om hvem der skal begraves i gravstedet, og eventuelt — om fornødent — gøre deres rettigheder gældende ved domstolene.

Kirkeministeriets skrivelse af 28. maj 1971

(til stiftsøvrigheden over Fyens stift) om, *hvorvidt en kant af dobbelte cementfliser omkring et gravsted kunne forlanges fjernet.*

I et senest med stiftsøvrighedens erklæring af 21. december 1970 hertil indsendt andragende har A. sogns menighedsråd forespurgt, hvorvidt der måtte være hjemmel til at forlange en om et gravsted på A. kirkegård opsat kant af dobbelte cementfliser fjernet, idet rådet har henvist til, at den pågældende indhegning efter rådets opfattelse virker skæmmende for kirkegården.

Det fremgår af sagen, at indehaveren af brugsretten til det omhandlede gravsted, frk. N.N., uden forudgående forhandling med kirkegårdsbestyrelsen har fjernet den gravstedet omgivende buksbomhæk og erstattet denne med en indhegning bestående af dobbelte cementfliser, samt at hun ikke har villet efterkomme en henvendelse fra menighedsrådet om cementflisernes fjernelse.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at bestemmelserne i § 26, stk. 1, i lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m.v. (bekendtgørelse nr. 455 af 23. september 1947) og § 26, stk. 1, i kgl. anordning af 20. april 1953 om kirkegårde efter ministeriets opfattelse finder anvendelse — i hvert fald analogisk — i nærværende tilfælde. Herefter vil provstiudvalget, såfremt udvalget finder, at den omhandlede indhegning er til gene for de omliggende gravsteder eller virker skæmmende på kirkegården, kunne forlange, at indhegningen fjernes.

Fortsættelse af 1977:

Kirkeministeriets skrivelse af 1. april 1977

(til stiftsøvrighederne) *vedrørende affattelse af opslag af ledige kirkefunktionærstillinger.* 2. kt. j. nr. 1301.

Ministeriet har fra flere sider modtaget anmodning om at samle og supplere de med forskellige skrivelser m.v. udsendte eksempler på affattelse af ledige kirkefunktionærstillinger. De hermed følgende eksempler på opslag er udarbejdet efter forhandling i det af ministeriet den 14. januar 1971 nedsatte udvalg vedrørende kirkefunktionærers løn og ansættelsesvilkår. Eksemplerne træder i stedet for de eksempler, der er angivet i - eller i bilag til - kirkeministeriets skrivelser af 16. december 1970 og 1. oktober 1973 samt cirkulære af 20. oktober 1972 og 1. oktober 1973.

Eksemplerne omfatter opslag af:

Tjenestemandstillinger og tjenestemandslignende lønnede stillinger som kirketjener	Bilag I side 1- 2
Tjenestemandstillinger og tjenestemandslignende lønnede stillinger som kordegn	Bilag I side 2- 4
Tjenestemandstillinger og tjenestemandslignende lønnede stillinger som organist	Bilag I side 4- 7

Tjenestemandstillinger og tjenestemandslignende lønnede stillinger som kirkegårdsleder (graver) og kirkegårdsassistent Bilag I side 7-10
Graverstillinger som lønnes efter cirkulære af 20/6 1973 ... Bilag I side 11
Stillinger som kirkesanger og som organist, der lønnes efter cirkulære af 25/3 1975 Bilag I side 12-13

Man henleder opmærksomheden på reglerne om opslag, der er angivet i pkt. 2.2 i cirkulære af 20. december 1974 om løn- og ansættelsesvilkår for kirke- og kirkegårdsfunktionærer og i de heri citerede forskrifter.

Opslag af tjenestemandstillinger og af tjenestemandslignende lønnede stillinger skal optages i vedkommende organisationsblad. Opslag skal sendes bladet senest den 15. i måneden forud for den måned, i hvilken opslaget ønskes indrykket. Fagbladene og deres adresser er:

Kirketjenerne:

»Kirketjenernes Blad«, Adr. Kirketjener Johs. Hansen, Saxovej 11, 5000 Odense.

Kordegne:

»Kordegnes Blad«, Adr. Kordegn H. Voltzmann, Domkirkestræde 8, 4000 Roskilde.

Organister:

»Organist-Bladet«, Adr. Ny Adelgade 5, 2. sal, 1104 København K.

Organiststillinger i lønramme 9-14-17 (uden kvalifikationstillæg) kan dog i stedet optages i »Dansk Kirkemusiker Tidende«, Adr. Overlærer P. Thrane Hansen, Christiansgade 11, 7870 Roslev.

Kirkegårdsassistenter:

»Gartner-Tidende«, Adr. Anker Heegårdsgade 2, 1572 København V.

Kirkegårdsledere:

»Gartner-Tidende«.

Stillinger i lønramme 9 og 17 bør endvidere opslås i »Landsbygraveren«, Adr. Graver Aksel Kiilerich, Korsholmsvej 5, 7490 Aulum.

Opslag af stillinger i lønramme 20 med mulighed for oprykning til lønramme 24 bør udover i »Gartner-Tidende« optages i »Ugeskrift for agronomer og hortonomer«. Stillinger som *graver* bør opslås ledige i »Landsbygraveren«, Adr. graver Aksel Kiilerich, Korsholmsvej 5, 7490 Aulum, og - såfremt der stilles krav om gartnerisk kunnen - tillige i »Gartner-Tidende«.

Stillinger som *kirkesanger* og *som organist*, der ikke lønnes efter tjenestemændenes lønrammer, bør opslås i »Dansk Kirkemusiker Tidende«, Adr. overlærer P. Thrane Hansen, Christiansgade 11, 7870 Roslev.

Tjenestemandstillinger skal og tjenestemandslignende lønnede stillinger kan endvidere opslås i Statstidende. Manuskriptet til opslag skal være maskinskrevet og fremsendes i to eksemplarer til Statstidende, Otto Mønstedsgade 3, 1571 København V. Eksempel på fremsendelsesskrivelse vedlægges som bilag II.

Kirkeministeriets skrivelse af 21. april 1977

(til stiftsøvrigheden over Fyens stift) om *fastsættelse af takster i en kirkegårdsvedtægt vedr. erhvervelse af gravsteder*. 1. kt. j. nr. 51411/0513/77.

I anledning af den med stiftsøvrighedens erklæring af 11. januar 1977 hertil indsendte skrivelse fra A provstiudvalg angående stadfæstelse af vedtægter for de i A kommune beliggende kirkegårde, skal man meddele, at der som udtalt i skrivelse heraf af 2. februar 1976 ikke vil være noget til hinder for, at det i en kirkegårdsved-

tægt fastsættes, at samtlige personer, der ved deres død er bosat i sognet - altså også udenfor folkekirken stående personer - skal have adgang til gratis at erhverve gravsteder med een gravplads samt eventuelt tillige en gravplads ved siden af til efterlevende ægtefælle, men at der iøvrigt i vedtægten med hensyn til erhvervelse og fornyelse af gravsteder skal fastsættes betaling, der er gradueret i overensstemmelse med bestemmelserne i § 25 i lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m.v. Det bemærkes i denne forbindelse, at beboerne i sognet, der ikke tilhører folkekirken, for erhvervelse af familiegravsteder og af gravsteder for mere end en brugsperiode skal erlægge højere betaling end indensogsboende medlemmer af folkekirken, men at der ved fastsættelsen af denne merbetaling vil kunne tages hensyn til størrelsen af et eventuelt kommunalt tilskud til kirkegårdens drift.

Det bemærkes endvidere, at der ikke er hjemmel til i vedtægten at fastsætte, at udensogsboende folkekirkemedlemmer, der har særlig tilknytning til sognet, og som har bopæl i kommunen, erhverver gratis gravplads på kirkegården, hvorimod der ikke vil være noget til hinder for, at der for så vidt angår disse personer fastsættes en særlig lav betaling for erhvervelse og fornyelse af brugsret til gravsteder.

Kirkeministeriets cirkulæreskrivelse af 22. april 1977

(til stiftsøvrighederne) om kirkebetjeningens løn- og ansættelsesvilkår m.v. 2. kt. j. nr. 1021.

Ved den af folketinget ved 3. behandling den 22. april 1977 vedtagne lov om ændring af lov om folkekirkens lønningsvæsen m.m. er bestemmelsen i lovens § 32 affattet således:

§ 32. Menighedsrådet træffer afgørelse om kirkebetjeningens ordning i henhold til bestemmelser herom, fastsat af kirkeministeren. Menighedsrådets afgørelse skal godkendes af provstiudvalget.

Stk. 2. Løn- og ansættelsesvilkår for de ved kirker og kirkegårde ansatte personalegrupper fastsættes af kirkeministeren. Dog fastsættes løn- og ansættelsesvilkår for tjenestemandsansat personale og personale, der er ansat på tjenstemandslignende vilkår, i henhold til bestemmelserne i §§ 45-48 i lov om tjenstemænd i staten, folkeskolen og folkekirken.

Stk. 3. Kirkeministeren fastsætter efter indstilling fra menighedsrådet, i hvilke stillinger der kan finde tjenestemandsansættelse sted.

Stk. 4. Kirkeministeren fastsætter nærmere regler om indretning, brug og vedligeholdelse af samt syn over tjenesteboliger for kirkefunktionærer, der er ansat som tjenstemænd eller på tjenstemandslignende vilkår.

Stk. 5. Kirkeministeren kan efter indhentet erklæring fra menighedsrådet tillægge afgående kirkefunktionærer eller disses efterlevende ægtefæller understøttelse efter de for ydelse af understøttelse til løst ansat personale i statens tjeneste gældende regler.

Stk. 6. De i § 49 i lov om tjenstemænd i staten, folkeskolen og folkekirken nævnte organisationer har forhandlingsret over for alle vedkommende kirkelige myndigheder i spørgsmål vedrørende kirkefunktionærer, der er ansat som tjenstemænd eller på tjenstemandslignende vilkår«.

Under henvisning hertil skal man meddele følgende:

Med hensyn til kirkebetjeningens ordning - hvorunder hører spørgsmål om kirkebetjeningens opgaver og personalebehov - er der ikke ved den ændrede affattelse af § 32 sket ændring i den hidtidige retstilstand. Afgørelser om kirkebetjeningens

ordning skal således som hidtil træffes af menighedsrådene inden for de rammer, som de af kirkeministeriet fastsatte bestemmelser danner. Menighedsrådenes afgørelser skal godkendes af provstiudvalgene.

Derimod skal løn- og ansættelsesvilkår for de ved kirker og kirkegårde ansatte personalegrupper fremtidig fastsættes af finansministeren. I overgangstiden indtil bestemmelser om løn- og ansættelsesvilkår vil blive fastsat af finansministeren, skal fastsættelse af løn- og ansættelsesvilkår foretages af menighedsrådet i henhold til de gældende, af kirkeministeriet fastsatte bestemmelser. I ansættelsesforhold, for hvilke der ikke af kirkeministeriet er fastsat bestemmelser om løn- og ansættelsesvilkår, fastsættes disse som hidtil af menighedsrådet. Henvendelser om tvivlsspørgsmål eller vejledning i øvrigt skal ske til kirkeministeriet og ikke til finansministeriet.

Det er ikke i den nye formulering af § 32 foreskrevet, at menighedsrådets beslutninger om fastsættelse af løn- og ansættelsesvilkår skal godkendes af provstiudvalget. Det påhviler dog provstiudvalgene i forbindelse med revisionen af kirkekassernes regnskaber at påse, at lønfastsættelsen er sket efter gældende regler, og at budgetterede lønudgifter ikke er overskredet. I tilfælde, hvor menighedsrådet kan forudse, at rådets beslutning om lønfastsættelse ikke kan holdes inden for budgettets rammer, må sagen forelægges for provstiudvalget.

Det er en følge af lovens bestemmelser om, at løn- og ansættelsesvilkår for de ved kirker og kirkegårde ansatte personalegrupper fastsættes af finansministeren, at kollektive overenskomster ikke mere kan indgås (eller fornyes) af menighedsrådene. Det er i loven særligt fastsat, at bestående kollektive overenskomster, som er indgået af menighedsråd eller kirkegårdsbestyrelser, kan opsiges af finansministeren med det i overenskomsterne angivne varsel. Fornyelse af kollektive overenskomster, der er indgået af menighedsråd (kirkegårdsbestyrelser), men er opsagt og endnu ikke fornyet på tidspunktet for lovens ikrafttræden, kan kun foretages af finansministeren, selv om overenskomsten er opsagt til et tidspunkt, som ligger før lovens ikrafttræden.

I overensstemmelse hermed skal man anmode menighedsråd, der er part i en (eventuel opsagt) kollektiv overenskomst, om *snarest muligt* at meddele kirkeministeriet:

1. hvorvidt og i så fald til hvilket tidspunkt overenskomsten er opsagt,
2. om ny overenskomst er indgået. (Genpart heraf bedes indsendt),
3. om forhandling vedrørende ny overenskomst er påbegyndt med lønmodtagerorganisationen.
4. I sidstnævnte tilfælde bedes en kort beretning om de stedfundne forhandlinger indsendt hertil tillige med en kopi af eventuelt forslag til ny overenskomst og af eventuel korrespondance herom.

Da forhandlinger med Specialarbejderforbundet i Danmark skal indledes straks og søges gennemført hurtigst muligt, skal man understrege nødvendigheden af, at de nævnte oplysninger kommer kirkeministeriet i hænde snarest, indsendt direkte til ministeriet, Frederiksholm Kanal 21, 1220 København K.

Bestemmelsen om fastsættelse af løn- og ansættelsesvilkår for kirke- og kirkegårdsfunktionærer, der er tjenestemandsansatte eller ansatte på tjenestemandslignende vilkår, er uændret (bortset fra en redaktionel ændring). Menighedsrådene vil fortsat om disse kirke- og kirkegårdsfunktionærers løn- og ansættelsesvilkår kunne indhente vejledende udtalelser fra det af kirkeministeriet den 14. januar 1971 nedsatte udvalg.

De ikke foran omtalte bestemmelser i § 32 er uændrede bortset fra en enkelt redaktionel ændring. Den af folketinget vedtagne lov træder i kraft ved lovens bekendtgørelse i Lovtidende.

Nærværende cirkulæreskrivelse bedes bekendtgjort for menighedsråd og provstiudvalg i stiftet.

Lov af 27. april 1977

om ændring af lov om folkekirkens lønningsvæsen m.m.

§ 1.

I lov om folkekirkens lønningsvæsen m.m. jfr. lovbekendtgørelse nr. 320 af 26. juni 1970, som ændret ved lov nr. 167 af 29. marts 1974 og § 6 i lov nr. 329 af 26. juni 1975 foretages følgende ændring:

§ 32 affattes således:

»§ 32. Menighedsrådet træffer afgørelse om kirkebetjeningens ordning i henhold til bestemmelser herom fastsat af kirkeministeren. Menighedsrådets afgørelse skal godkendes af provstiudvalget.

Stk. 2. Løn- og ansættelsesvilkår for de ved kirker og kirkegårde ansatte personalegrupper fastsættes af finansministeren. Dog fastsættes løn- og ansættelsesvilkår for tjenestemandsansat personale og personale, der er ansat på tjenstemandslignende vilkår, i henhold til bestemmelserne i §§ 45-48 i lov om tjenstemænd i staten, folkeskolen og folkekirken.

Stk. 3. Kirkeministeren fastsætter efter indstilling fra menighedsrådet, i hvilke stillinger der kan finde tjenstemandsansættelse sted.

Stk. 4. Kirkeministeren fastsætter nærmere regler om indretning, brug og vedligeholdelse af samt syn over tjenesteboliger for kirkefunktionærer, der er ansat som tjenstemænd eller på tjenstemandslignende vilkår.

Stk. 5. Kirkeministeren kan efter indhentet erklæring fra menighedsrådet tillægge afgående kirkefunktionærer eller disses efterlevende ægtefæller understøttelse efter de for ydelse af understøttelse til løst ansat personale i statens tjeneste gældende regler.

Stk. 6. De i § 49 i lov om tjenstemænd i staten, folkeskolen og folkekirken nævnte organisationer har forhandlingsret over for alle vedkommende kirkelige myndigheder i spørgsmål vedrørende kirkefunktionærer, der er ansat som tjenstemænd eller på tjenstemandslignende vilkår«.

§ 2.

Stk. 1. Loven træder i kraft ved bekendtgørelsen i Lovtidende.

Stk. 2. Bestående kollektive overenskomster, som er indgået af menighedsråd eller kirkegårdsbestyrelser, kan opsiges af finansministeren med det i overenskomsterne angivne varsel. Fornyelse af kollektive overenskomster, der er indgået af menighedsråd (kirkegårdsbestyrelser), men er opsagt og endnu ikke fornyet på tidspunktet for lovens ikrafttræden, kan kun foretages af finansministeren, selvom overenskomsten er opsagt til et tidspunkt, som ligger før lovens ikrafttræden.

Kirkeministeriets skrivelse af 4. maj 1977

(til Bedemændenes landsforening) om *at borgerlig begravelse i intet tilfælde må finde sted, forinden der er truffet afgørelse om, hvorvidt en præst skal medvirke eller ej*. 1. kt. j. nr. 5511/0005/76.

På dertil given anledning skal man anmode Bedemændenes Landsforening om at ville henlede medlemmernes opmærksomhed på, at *borgerlig begravelse i intet*

tilfælde må finde sted, forinden der af begravelsesmyndigheden er truffet afgørelse med hensyn til, om en præst skal medvirke ved begravelseshandlingen eller denne skal foregå uden medvirken af en præst.

Det bemærkes herved, at borgerlig begravelse i lovens forstand også omfatter tilfælde, hvor *ingen* begravelseshandling (højtidelighed) ønskes afholdt, og at der derfor i sådanne tilfælde intet må foretages, som foregriber begravelsesmyndighedens afgørelse, f.eks. udlevering af liget til anatomisk brug.

Kirkeministeriets skrivelse af 6. juni 1977

(til et kirkegårdsudvalg) angående *beskaffenheden af kister, der anvendes ved ligbrænding*. 1. kt. j. nr. 5131/0402/77.

I skrivelse af 12. maj 1977 har udvalget forespurgt, om der findes eller påtænkes udarbejdet bestemmelser om beskaffenheden af kister, der anvendes ved ligbrænding, med henblik på at sikre en bedre og røgfri (giftfri) forbrænding.

I denne anledning skal man meddele, at ministeriet i cirkulæreskrivelse af 1. maj 1970, hvoraf et eksemplar vedlægges i fotokopi, blandt andet har fastsat, at kister, til hvis fremstilling der er benyttet plasticmateriale, kun kan anvendes ved ligbrænding, såfremt dette godkendes af krematoriets bestyrelse.

Man henviser iøvrigt til bestemmelserne i § 6 i kirkeministeriets cirkulære af 1. december 1975 om udførelse af ligbrænding, hvorefter krematoriets bestyrelse kan nægte at ladé brænding foretage, såfremt en kiste helt eller delvis er fremstillet af materialer, hvis forbrænding vil kunne medføre sundhedsfare for personale eller overtrædelse af vilkårene for krematoriets drift. Man vedlægger et eksemplar af det nævnte cirkulære.

Det tilføjes, at ministeriet ikke for tiden har under overvejelse at udfærdige yderligere regler om beskaffenheden af kister, der anvendes ved ligbrænding.

Kirkeministeriets skrivelse af 20. juni 1977

(til Dansk Organist og Kantorsamfund) om *kirkefunktionærers mistede fridage*. 2. kt. j. nr. 905-0906.

I skrivelse af 11. april 1977 har Dansk Organist- og Kantorsamfund udbedt sig en udtalelse herfra med hensyn til følgende, af provstiudvalget foretagne antegnelse til A kirkes regnskab for året 1975/76:

»Der er i 7 tilfælde udbetalt honorarer til *vikarer på organistens fridag*. I henhold til kirkeministeriets cirkulæreskrivelse af 12. juli 1973 skal organisten fortrinsvis selv forrette tjeneste på sin fridag og herfor godtgøres med en erstatningsfridag, således at vikarudgifter undgås«.

Provstiudvalget har den 2. maj 1977 afgivet den i fotokopi vedlagte erklæring. Under henvisning hertil skal man udtale, at i henhold til aftale af 18. juni 1973, jfr. ministeriets cirkulære af 12. juli s.å. om kirkefunktionærers fridage, er en kirkefunktionær, der er tjenestemandsansat eller tilsvarende lønnet, berettiget til en fast egentlig fridag, men forpligtet til at affinde sig med, at en fridag inddrages, såfremt tjenesten nødvendiggør dette. Såfremt passende vikar for kirkefunktionæren kan stilles, er betingelsen for inddragelse af kirkefunktionærens fridag ikke til stede. Man er enig med provstiudvalget i, at såfremt vikar ikke har kunnet skaffes, og inddragelse af fridagen derfor må ske, bør der kun betales kirkefunktionæren godtgørelse for mistet fridag, såfremt tjenesten udelukker, at der gives kirkefunktionæren en erstatningsfridag.

Indmeldelse

Undertegnede ønsker at blive optaget som medlem af Foreningen for Kirkegårdskultur.

Navn _____

Stilling _____

Adresse _____

Sendes til Henning Hansen, Kirkevængget 8, 2500 Valby.

